

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

« *Κι' ἄν 'δῆς χιλιάδαις τὸν ἐχθρόν, ἄλογο καὶ πεζοῦρα* » σ. 181.

Ἄλογο. Ἐνικῶς ἔχει, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἢ ἵππος περιληπτικὴν σημασίαν, ἱππικόν. Ἐκφέρεται δὲ καὶ πληθυντικῶς ἄλογα, ἀλλὰ τότε προστίθεται τὸ π ο λ λ ά, ὀ λ ί γ α, ἢ προσδιορίζεται ὁ ἀριθμός, ἐν ᾧ διὰ τοῦ πρώτου χαρακτηρίζεται τὸ εἶδος τῶν μαχητῶν.

« *Νὰ πηλαλάη τᾶλογο τοῦ Ὁμέρπασα Βριόνη* » σ. 181.

Πηλαλάει. Ὅταν ὁ ἵππος οἰστροηλατῆται χρομείζων καὶ ὀρθούμενος.

« *Ἐδωκες μὲν ἀχτίδα σου, ἀθέρα σὲ σπαθί μου* » σ. 182.

Ἀθέρας. Κυρίως ὁ ἀθήρ τοῦ στάχους, καθόλου δὲ τὸ ἀκρότατον, τὸ λεπτότατον, τὸ ἐκλεκτότατον. Ἐπὶ κοπτερῶν ὀπλων τὸ ἀκρότατον τῆς ἀμῆς τοῦ ξίφους. Τὰ ἀνώτατα στρώματα τῆς θαλάσσης, ὅθεν καὶ Ἀθερίνα εἶδος μικροτάτου ἰχθύος, διαιωμένου ἐν τῷ ἀφρῷ τοῦ πελάγους.

« Ἀραγιασμέν' ἢ λύρα » σ. 183.

Λύρα. Ἡ πιστὴ ἀκόλουθος τοῦ κλέφτου ῥαψφοδοῦ ἀπετέλει μέρος τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ συσκευῆς, ἣτο δὲ τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἐτονίζοντο τὰ ἡρωϊκὰ ἡμῶν ἄσματα.

« Αὐτὴν τὴν ἔρημην τὴν πορειά » σ. 183.

Πορειά. Στενὴ δίοδος, τὸ μέρος περιπεφραγμένου τινὸς τόπου, ὅπερ μένει ἀνοικτόν, καὶ ὄχι τὰ παρὰ τὴν μονὴν τῆς Δαμάστας Πορειά, ὧν ποιεῖται μνεῖαν ὁ κύριος Τρικούπης ἐν σελίδι 263 τῆς Ἱστορίας του, οὕτως ἐπονομασθέντα διότι ἴσως ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ πλεονάζει τὸ εἶδος τοῦ λίθου, ὅπερ καλεῖται Πωρί. Πωρί καλεῖται ἐπίσης πᾶσα λιθοειδὴς ὑπόστασις, προσαπτομένη τοῖς ἔνδον ἀγγείου. ὄχετοῦ τινος ἢ ὑδραγωγείου.

« Τ' ἄχαρα κόκκαλά μου » σ. 183.

Ἄχαρα. Σημαίνει ἐνταῦθα οἰκτιρισμόν, ταλανισμόν, ὡς καὶ τὸ φτωχὸς καὶ τὸ δύστιχος καὶ τὰ παραπλήσια. Ὡς ἐκφαλιστικὸν δὲ συνεκφέρεται συνήθως μετ' ἄλλης ἐπεξηγητικῆς λέξεως, ὡς π. χ. ἄχαρος καὶ κακόμοιρος.

« Μὲ τ' ἄγρια τὰ χρωῖτά τους γκέγκικα καρυοφύλλια » σ. 183.

Ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας ἐν τινι ἀξιολόγῳ πονηματίῳ, ἐπιγραφομένῳ « Ἡ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐπανάστασις τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς », διατείνεται ἐν σελίδι 14 ὅτι τὸ γνωστὸν Καρυοφύλλι ὀνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐν Βενετίᾳ ὀπλοποιοῦ Carlo figlio (Καρόλου ριού). Περιέργος, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἢ ἀνακάλυψις, ἀλλ' οὐδόλως εὐά-

ρεστος. Τολμῶ μάλιστα νὰ εἶπω πρὸς τὸν φίλον, ὅτι ἀπαγορεύεται οἰφδῆποτε ἢ διὰ τοιούτων ἐρευνῶν καταστροφή τῶν θελκτικῶν μύθων, δι' ὧν ἐτρόφηνεν, ἐκτὸς ὅταν πρόκηται νὰ βασιλεύσῃ ἐποφελῆς τις ἀλήθεια. Ποῦ τώρα τὰ ποιητικώτατα καὶ βαρύβρομα καρυοφύλλια, καὶ ποῦ τὰ πεζότατα καὶ ἄφωνα καὶ παράχορδα Καρλοφίλια! Ἐκ μιᾶς τὸ διαβόητον αἰθαλόεν ὄπλον τῶν πατέρων μετασηματίσθη εἰς εὐτελεῖ σιδηροῦν σωλήνα, χαλκευθέντα ἐν Βενετίᾳ. Αὔριον ἕως ὃ κύριος Σάθας διανοεῖται νὰ μᾶς εἴπῃ πόθεν παράγεται καὶ τὸ μιλλιόνι καὶ τὸ ἄρμουτι, καὶ σπεύδω ν' ἀναχαιτίσω, εἰ δυνατόν, τὴν ἀκάθεκτον περὶ τὰ τοιαῦτα ὀρμὴν του. Τὸ κατ' ἐμέ, βεβαίως δὲν θέλω στρέψῃ συμπαθεῖς βλέμμα πρὸς τὸ νέον βάπτισμα τοῦ ἀρματωλικοῦ πυροβόλου, οὐδὲ στέργω νὰ παραδεχθῶ τὴν ἀγενῆ καταγωγὴν. Ἀπ' ἐναντίας ἐπιμένω πιστεύων ὅτι τὰ περιφανῆ ὄπλα ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι ἔφερον κεχαραγμένον ἐν κυκλοειδεῖ ζώνῃ τὸ ὁμώνυμον εὔοσμον φυτόν, ὅπερ καλοῦμεν Καρυοφύλλι.

Ὅταν παρά τινος τυμβωρύχου φιλολόγου ἀνεκαλύφθη καὶ προέκυψεν ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ Ὅσσιαν δὲν ἦσαν εἰμῆ πλαστογραφία τοῦ Μακφερωῶνος, διεσκεδάσθησαν δὲ ἐκ μιᾶς ὥσει καπνὸς τὰ ἰδανικὰ αὐτῶν θέλητρα, ἀπερίγραπτος λύπη κατέλαβε πολλοὺς ἔξ ἐκείνων, οἵτινες εἶχον συνηθίσῃ νὰ πιστεύωσιν εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ βάρδου πολεμιστοῦ. Ἄν δὲ ἡ μνήμη δὲν μὲ λανθάνῃ, ὁ μέγας Chateaubriand ἐθεώρησε τὴν ἀνακάλυψιν ἀληθὲς δυστύχημα. Προτρέπω κ' ἐγὼ τὸν φίλον κύριον Σάθαν νὰ μὴ ἐπιζητῇ τὰ τοιαῦτα, διότι αὐτὸς πρῶτος βλέπεται ἐκ τοῦ μαρασμοῦ τῶν ἀνθέων τῆς δημοτικῆς ποιήσεως.

«Καὶ Χάρος ὄργοτόμος» σ. 183.

Ὅργοτόμος, ὁ διευθύνων τοὺς θεριστὰς καὶ ἐν γένει ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς ἐργασίαις ὁ προπορευόμενος σκαπανεύς, ὁ χαράττων τὴν

γραμμῆν, ἥτις τίθεται ὡς ὄριον εἰς τὰς γινομένας ἀνασκαφάς. Ὁ ρ-
γος ἢ ὀργος ὁ ἀνορυττόμενος αὐλάξ, αὐτὴ ἡ γραμμῆ.

« Πῶς δὲ θὰ μείνη λώθρα » σ. 183.

Λώθραι, τὰ ἀποκοπτόμενα ὀξέα μέρη τῶν ἥλων, δι' ὧν προ-
σηλοῦνται τὰ πέταλα τῇ ὀπλῇ τῶν ἵππων. Ὅθεν λωθροκόβεται, ἐπὶ
ζώου συγκρούοντος ἔνεκεν ἐλαττωματικοῦ τινος βηματισμοῦ καὶ τι-
τρώσκοντος τοὺς ἀστραγάλους (κοινῶς τὰ πουλάκια), ἐὰν ἐξ ὀλι-
γορίας τὰ σιδηρᾶ ταῦτα κέντρα μὴ ἀποκοπῶσι. Μεταφορικῶς λώ-
θρα, πᾶν ὅ,τι ἐλάχιστον, εὐκαταφρόνητον, οὐδεμιᾶς ἀξίας. Ὅθεν
Νὰ μὴ μείνη λώθρα, κατάρα, ἐμφαίνουσα ἐξόντωσιν, καταστρο-
φὴν καὶ ὄλεθρον μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν εὐτελεστέρων περιτριμμάτων
τοῦ οἴκου.

« Ὅσον αὐτὸν τὸν καταρῥάχτη » σ. 183.

Καταρῥάχτης, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, σημαίνει μέγαν
ὄγκον ὑδάτων, κρημνιζομένων ἀπὸ ἀποτόμου βράχου. Ἀλλὰ κα-
ταρῥάχτης καὶ ἡ καταπακτὴ θύρα. Ὅταν δὲ ἐπὶ τινων εὐρέων
παραθύρων, συνήθως ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν καπή-
λων καὶ καλουμένων προβολῶν, ἐφαρμόζεται ὁ καταρῥάχτης·
τότε καλεῖται καταπρόβολον.

« Θὰ νᾶχουνε γιὰ στήριγμα » σ. 183.

Τὸ στηρίζω καὶ ὑποστηρίζω εὐχρηστα παρὰ τῷ λαῷ ὡς ἐν
τῇ κοινοτάτῃ φράσει « τὸ θέλω καὶ τὸ ὑποστηρίζω »· ἀλλὰ τὸ
στήριγμα σπανίως ἀκούεται καὶ μόνον ἐκ τοῦ στόματος τῶν γραμ-
ματισμένων· νομίζω ἐπομένως συγγνωστὴν τὴν χρῆσιν ἐν τῇ πα-

ρούση περιπτώσει, καθόσον ὁ Διάκος, ὑπηρετήσας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πολλάκις ἀναμφιβόλως ἐξεφώνησε τὴν λέξιν. Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ συνήθως ἡ ἰδέα τῆς ἐνισχύσεως, τῆς ὑποστηρίξεως δηλοῦται διὰ τοιούτων φράσεων, αἵτινες δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐδραϊαν καὶ ἀσφαλῆ τῶν ποδῶν στάσιν. Οὕτω, λόγου χάριν, Ἔχει καλὰ πλευρά, τὸν ἐπλεύρωσε. Ἐπικρατέστερα δὲ ὅσα ἐμφαίνουσι περιφρούρησιν τῆς κεφαλῆς, ἐννοεῖται μεταφορικῶς, ὡς ὁ Ἴσκιος. Καλὸ δένδρο τὸν ἰσκιάζει, τουτέστιν ἔχει τις ἰσχυρὸν προστάτην· Νὰ ζήσω στὸν Ἴσκιό σου καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ καὶ τὸ κέραμος (κεραμίδι) χρησιμεύει πολλάκις εἰς ὠραίας μεταφοράς. Οὕτω περὶ βασιλέως ἤκουσα· Ὁ βασιλειᾶς εἶναι στὴ σκέπη (τοῦ οἴκου) κεραμίδι. Καὶ κεραμόνω=προφυλάττω, σκέπω τινὰ ἢ τί. Κλάδος δένδρου ἐπισκιάζων τὴν ὁδόν, κεραμόνει τὸ δρόμο. Καί, Ὁπου κεραμόνει τ' ἀπόσκιο σημαίνει τὴν γραμμὴν, ὅπου φθάνει ἡ σκιὰ τῶν ὀρέων ὅταν ὁ ἥλιος κλίνη πρὸς τὴν δύσιν.

«Ὁ ἔρμος ὁ ἀζώηρος» σ. 184.

Ἄζώηρος ὁ ἀνάγυρος ἢ ἀναγύρις τῶν ἀρχαίων. *Anagyris foedita*. Θάμνος δασώδης ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ὀσπριοειδῶν. Κατέχει θέσιν εὐτελεστάτην ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν φυτῶν. Ἡ ἀποφορὰ αὐτοῦ διαδίδεται καὶ διὰ τῆς ἐλαφροτέρας ἐπαφῆς. Ὅθεν τὸ τῶν ἀρχαίων Μὴ κινεῖν τὸν ἀνάγυρον καὶ τὸ δημῶδες. Μὴν ξυπνᾶς τὸν ἀζώηρο, ἢ Μὴν ἀνακατόνεις τὸν ἀζώηρο. Λέγεται καὶ ἀζωῆρι. Ἦκουσα δὲ προφερόμενον καὶ ὀζώηρο, καὶ τότε δὲν εἶναι ἀπίθανον ῥίζα αὐτοῦ νὰ ἦναι τὸ Ὄζω. Ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ πρὸς θεραπείαν τοῦ κατὰ τὴν ἐαρινὴν ὥραν μαστίζοντος τὰ ποιμνία τῶν προβάτων καὶ τὰς ἀγέλας τῶν βοῶν θανατηφόρου τυμπανίτου, προσερχομένου ἐκ τῆς βοσκῆς χόρτων τινῶν, ἀναπτυσσόντων ἀέρια πολλὰ κατὰ τὴν πέψιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ποιμέ-

νες ἡμῶν λαμβάνουσι τὰ φύλλα τοῦ ἀναγύρου καὶ δι' αὐτῶν ἐντρίβουσι τὸν οἰσοφάγον, τὸν οὐρανισκὸν, τὴν γλῶσσαν τοῦ πάσχοντος ζῶου μέχρις οὗ ἐπέρχονται ἐκκενώσεις καὶ ἐμετός, δι' ὧν συνήθως οἰωνίζεται ἢ προσεχῆς παῦσις τοῦ κακοῦ. Τὴν θαυμασίαν ἐνέργειαν τοῦ φαρμάκου τούτου εἶδον αὐτὸς ἐγὼ ἐπὶ βαρυτίμου ἀγελάδος, ἀγγλικῆς γένους, αἰφνιδίως προσβληθείσης ὑπὸ τῆς νόσου ἀφοῦ ἐπὶ στιγμᾶς τινος εἶχε φάγη μετὰ λαιμαργίας τρίφυλλον κάθυγρον ἐκ τῆς πρωϊνῆς δρόσου.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μεγάλοι ἐγένοντο ἐν Εὐρώπῃ προσπάθειαι πρὸς εὔρεσιν δραστηρίου ἀντιφαρμάκου κατὰ νοσήματος ἐπιφέροντος πολλάκις φθορὰν μεγάλην εἰς τὰ πλούσια κατ' ἔσοχὴν τῆς Ἑλβετίας ποιμνία. Ἡ παρακέντησις, εἰς ἣν προσέδραμον πολλάκις οἱ ποιμένες, ἦτο μέσον λίαν ἐπικίνδυνον καὶ μετὰ πολλὰ καὶ παντοῖα πειράματα θεωρεῖται σήμερον ὡς κατάλληλος ἢ ὑγρὰ ἀμμωνιακὴ (*ammoniacae liquida*), ἀλλ' ἐγὼ εὔρον αὐτὴν ἀνωφελῆ Εὐχῆς ἔργον ἐπομένως θὰ ἦτο ἂν ὁ περιφρονημένος Ἄζωχος ἀπεδεικνύετο εἰδικὸν φάρμακον, καθ' ὅσον ἀπροσδοκίτως ἤθελεν ἀναβιβασθῆ εἰς ὑψηλοτάτην περιωπὴν ἐν χώραις ὅπου ἡ κτηνοκομία φέρει πλοῦτον μέγαν.

« Ἡ ποταπὴ ἢ λαψάνα » σ. 184.

Λαψάνα ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. *Lapsana stellata*. Ποταπὴ δέ, διὰ τὸ ταπεινὸν καὶ χαμαιῆλλον αὐτῆς.

« Γλυκαίνει τὸ χαμαίδρο » σ. 184.

Χαμαίδρο ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. *Teucrium chamædrys*. Πικρότατον· ἐν χρήσει δὲ πρὸς ἴασιν στομαχικῶν νοσημάτων.

« Στοῦ χαμαιλειοῦ τῆ ῥίζα . . . » σ. 184.

Χαμαιλειδὸς ὁ χαμαιλέων τῶν ἀρχαίων. *Carlina acaulis*, ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κυναροκεφάλων. Ἡ ῥίζα φυματώδης, ἐπιμήκης, πλήρης ὀποῦ λευκοῦ, ὅστις, ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἀέρα, πηγνυται καὶ γίνεται μελανόχρους. Εἶναι δηλητήριον δριμύ καὶ θανατηφόρον. Ἡ γεῦσις τῆς ῥίζης ὑπόγλυκος, ἔχει ἀποφορὰν βαρεῖαν ὡς τὴν τοῦ κωνείου. Ἐκ τοῦ καρποῦ ἢ τῆς κυνάρας αὐτοῦ ἐξάγεται ὁ ἴξος. Πρὸ τινων ἐτῶν ὀλόκληρος οἰκογένεια ἐκ τοῦ χωρίου Σύβρου, περιλαμβανομένου σήμερον εἰς τὸν δῆμον Εὐγεραιῶν, ἀπατηθεῖσα ἐκ τῆς εὐαρέστου γεύσεως τῆς ῥίζης, ἀπώλετο ἐν τῇ πατρίδι μου. Τὰ φύλλα αὐτοῦ ἀκανθώδη ποικιλόχροα, ὅθεν βεβαίως καὶ τὸ ὄνομα.

« καὶ τὸ περιπλοκάδι,
ποῦ πάντα κρύβεται δειλὸ καὶ τ' ἄπλερο κορμί του
ἄλλοῦ στυλόνει τὸ φτωχό . . . » σ. 184.

Περιπλοκάδι Χαριέστατον φυτόν, διὰ τῶν λεπτοτάτων αὐτοῦ νεύρων περιπλεκόμενον εἰς τὰ στελέχη τῶν παρ' αὐτῷ φνομένων θάμνων. Εὐρίσκεται πάντοτε κεκρυμμένον ἐν ταῖς αἵμασιαις. Ἄπλερο δὲ ἔνεκεν τῆς εὐλυγιστίας καὶ τῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ, τουτέστι μὴ πλήρες. Ἀντίθετον τοῦ ἄπλεροῦ εἶναι τὸ μεστὸς, σταλωμένος. Ἄπλερα λέγονται ἐπίσης καὶ ζῶα ἢ πτηνὰ γεννώμενα πρὸ τοῦ καιροῦ καὶ τότε εἶναι συνώνυμον τοῦ Ἀπασπάλωτα, τουτέστι ἔχοντα σῶμα ἄμορφον.

ἈΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Πανουριᾶς καὶ Πανουργιᾶς Ξηροτύρης τὸ ἐπόνυμον. Ἄδεται ὅτι ὁ ἀνάδοχος αὐτοῦ, κελύσαντος τοῦ ἱερέως ἵνα προσκαλέσῃ τὸ νήπιον, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο τὸ βάπτισμα, ἀπήντησε, Πανώρηα, ὡς ἐὰν τὸ βαπτιζόμενον ἦτο θῆλυ. Ἀλλὰ νοήσας παραχρῆμα τὸ λάθος μετέτρεψε τὸ ὄνομα αὐθαιρέτως εἰς τὸ Πανουργιᾶ. Ἐγεννήθη περὶ τὰ 1759 εἰς Ντρέμισαν τῆς Παρνασσίδος καὶ ἔζησε μέχρι τινὸς βίον ποιμαντικόν. Ὑστερον συνεστράτευσε μετὰ τοῦ Ἀνδρούτζου καὶ τοῦ Καλλιακούδα. Ἐν ἔτει δὲ 1817 πορευθεὶς εἰς Ἰωάννινα, προσεκύνησε τῷ Ἄλῃ καὶ περὶ τὰ 1820 διωρίσθη ἀρματολὸς Παρνασσίδος. Ἦτο πελώριος τὸ σῶμα, ἀπλοῖκός καὶ ὑπὲρ τὸ δέον εὐτραπέλος (Ὅρα Φιλήμονος Ἱστορ. Δοκ. Τόμ. Γ', σελ. 88).

Δυοβουνιώτης Ἰωάννης, ἐκ Δύο Βουνῶν τῆς Φθιώτιδος. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Καλλιακούδαν, ὑπῆρξε συνοπαδὸς τοῦ Ἀλεξίου Καλογήρου καὶ εὗρεν αὐτὸν ἢ Ἐπανάστασις ἀρματολὸν Σαλώνων (Ὅρα Φιλήμονος Ἱστορ. Δοκ. Τόμ. Γ', σελ. 88).

«*Μ' ἐξάφρισε τ' Ἀστέρι*» σ. 187.

Ἄστέρι. Ὅταν ἐκφέρεται ἐνικῶς, εἶναι ταυτόσημον τοῦ Ἀγρινοῦ Ἐωσφόρου. Ἡ ἀνατολὴ αὐτοῦ ἦτο παρὰ τοῖς ὄρεσιβίσις μαχηταῖς ἢ συνήθης ὥρα τῆς ἐκ τοῦ ὕπνου ἀνεγέρσεως.

«Ὁ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτζου σὴ Γραβιά!» σ. 188.

Ἡ εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς πολύκροτος μάχη τοῦ Ὀδυσσεως ἔλαβε χώραν εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν, κατὰ τὴν 8 Μαΐου. Προφητικῶς ἐπομένως ἀναγγέλλει ὁ Διάκος τὸ κατόρθωμα ἐκεῖνο, ὡσανεὶ προαισθανόμενος ὅτι ἀδύνατον ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου νὰ μὴ νικήσῃ καταλαμβάνων τὴν Γραβιάν, τὰς δευτέρας ταύτας τῆς Ἑλλάδος Θερμοπύλας.

«Κὶ ἂν δὲ μὲ ξεχωνιάσουνε» σ. 188.

Ξεχωνιάζω, ξεχώνιασμα. Ἡ βαθεῖα ἀνασκαφὴ ἀκαλλιεργήτου ἐδάφους.

«Θυμῆσου ὁ Ἡσαΐας» σ. 189.

Ἡσαΐας. Υἱὸς τοῦ ἱερέως Παπαστάθῃ ἐκ Δεσφίνης τῆς Παρνασσίδος. Ἐγεννήθη περὶ τὰ 1779, ἐσπούδασεν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Σαλώνων, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Γερασίμου Λύτσιακα. Δεκαοκταετῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐν Δεσφίνῃ μονὴν τοῦ Προδρόμου καὶ περὶ τὰ 1818 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Σαλώνων. Ἦτο δὲ λόγιος, ἔγραψεν ἐκκλησιαστικούς λόγους σωζομένους ἀνεκδότους καὶ χρονολογίαν τινὰ τῆς Ῥούμελης, ἀπολεσθεῖσαν. Ὑπῆρξεν ὁ αἰμίμητος εἰς τῶν θερμότερων ἀγωνιστῶν κατὰ τὸν βραχύτατον αὐτοῦ πολεμικὸν βίον καὶ ἐφονεύθη μετὰ τοῦ Παπαγιάννη ἐν Χαλκομμάτα, προτιμήσας τὸν θάνατον τῆς φυγῆς.

Εὐτυχῶς διεσώθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἀξιολόγῳ συλλογῇ τοῦ κυρίου Γ. Π. Ἀγγελοπούλου (Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον πρωταθλητὴν τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄. Ἐν Ἀθήναις, 1865) ἐπιστολῇ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς

ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Ἡσαΐαν, ἦν εὐχαρίστως ἀντιγράφω πρὸς ἐπικόσμησιν τῶν σημειώσεών μου. Ἐκ ταύτης προκύπτει ἐναργῶς ἡ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως διαπρύσιος μέριμνα τοῦ μεγάλου Πατριάρχου· ἐξαφανίζονται δὲ αἱ στυγεραὶ συκοφαντίαι, αἵτινες ἐξυφάνθησαν κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ Γρηγορίου, πρὸς αἰωνίαν τιμὴν τοῦ ἀνωτέρου ἡμῶν κλήρου καὶ πρὸς κατασχύνην καὶ ὄνειδος τῶν κατηγόρων.

Τῷ ΕΠΙΣΚΟΠῳ ΣΑΛΩΝΩΝ

Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε καὶ ἀδελφεῖ Ἡσαΐα,

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ κτλ.

Ἀμφοτέρας τὰς τιμίας ἐπιστολάς διὰ τοῦ ἀγαθοῦ πατριώτου καπετάνου Φούντα Γαλαξειδιώτου ἀσφαλῶς ἐδεξάμην καὶ τῶν ἐν αὐταῖς τιμίων σου λόγων ἔγνων.

Ἐχεμυθίας, ἀδελφεῖ, μεγίστη χρεία καὶ προφύλαξις περὶ πᾶν διάβημα, οἱ γὰρ χρόνοι πονηροὶ εἰσι καὶ ἐν τοῖς φιλοπατριώταις ἔστι καὶ μοχθηρῶν ζύμη, ἀφ' ἧς, ὡς ψωραλέου προβάτου φυλάττεσθε. Κακὸν γὰρ πολλοὶ μηχανῶνται διὰ τὸ τῆς φιλοπλουτίας ἔγκλημα.

Διὸ τὴν ἀγαθὴν ἐξελέξω μερίδα κοινολογῶν μοι ἐμπιστευμένοις πατριώταις τὰ ἐχεμυθίας δεόμενα. Οἱ Γαλαξειδιῶται, οἷς συνεχῶς ἐπιστέλλεις μοι, πεφροντισμένως ἐνεργοῦσι, καὶ ἐφ' ὧν ἔγνων ἀδύνατον ἀντὶ παντὸς τιμίου οὐδ' ἐλάχιστον λόγον ἔρκος ὀδόντων φυγεῖν οὐ μόνον τὰ σά, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐν Μωρέᾳ ἀδελφῶν γράμματα κομίζουσί μοι.

Ἡ τοῦ Παπανδρέου προᾶξις πατριωτικὴ μὲν τοῖς γινώσκουσι τὰ μύχια, κατακρίνουσι δὲ οἱ μὴ εἰδότες τὸν ἄνδρα. Κρύφα ὑπερασπί

ζου αὐτόν, ἐν φανερωῖ δ' ἄγνοιαν ὑποκρίνου, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐπί-
κρινε τοῖς θεοσεβέσιν ἀδελφοῖς καὶ ἀλλοφύλοις ἰδίᾳ. Πράϋνον τὸν
Βεζύρηγ λόγους καὶ ὑποσχέσεσιν, ἀλλὰ μὴ παραδοθήτω εἰς λέοντος
στόμα.

Ἄσπασαι σὺν ταῖς ἑμαῖς εὐχαῖς τοὺς ἀνδρείους ἀδελφούς, προ-
τρέπων εἰς κρυψίνουσαν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ἀνδρωθήτω-
σαν ὡσπερ λέοντες καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου κρατυνεῖ αὐτούς, ἐγ-
γὺς δέ ἐστι τὸ τοῦ Σωτῆρος πάσχα.

Αἱ εὐχαὶ τῆς ἡμῆς Μετριότητος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου, ἀδελφέ μου
Ἡσαΐα. Γεώργει ἀκαμάτως καὶ ὄλβια γεώργια δώσει σοι ὁ Πανύψιστος.

Κωνσταντινουπόλει, 28 Δεκεμβρίου 1820.

† ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

« Καὶ σκιάχτρο καὶ σκοτάδι » σ. 189.

Σκιάχτρο. Κυρίως τὰ φόβητρα, δι' ὧν ἐκφοβίζουσιν οἱ γεωρ-
γοὶ τὰ πτηνά, ὅταν ἐπιπίπτωσι φθοροποιὰ καὶ πειναλέα.

« καὶ κατασάρκι μελανό » σ. 189.

Κατασάρκι. Τὸ κατὰ τὴν ἐγκαινίασιν τῆς ἁγίας Τραπέξης
πρῶτον ἐπιτιθέμενον αὐτῇ ὕφασμα.

« καὶ νὰ μὲ πνίξη τὸ ψωμί » σ. 189.

Κατὰρα συνηθεστάτη ξιπτομένη συνήθως κατὰ προδότου ἢ ἀγνώ-
μονος. « Θὰ σηκωθῆ τὸ ψωμί, ποῦ σῶδωκα, καὶ θὰ σὲ
πνίξη ». Ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς λησμονοῦντας ταχέως τὰς χάρι-
τας καὶ τὰς περιθάλψεις.

«Ὡσὼν πρωτόλουβο καρπός» σ. 189.

Πρωτόλουβος καρπός. Ὁ πρώτος ὠριμάζων. Λέγεται καὶ πρωτολάτης.

«Μὲ δίκηο νυχτοποῦλι» σ. 189.

Τὰ νυκτερινὰ πτηνά, καίτοι μεγάλας ἔχοντα πτέρυγας, διέρχονται ἐν τῇ σκοτίᾳ ἀποφητί. Ἐντὶ νυχτοποῦλι ἔγραψα ἀπ' ἀρχῆς γιδοβύζι, καθόσον τοῦτο περιφέρεται κυρίως περὶ τὸ λυκαυγὲς καὶ διὰ πολλῶν ἐλιγμῶν καὶ μετὰ πολλῆς ταχύτητος διώκει τὰ ἔντομα χωρὶς ν' ἀκούηται οὐδόλως τὸ πτερύγιμά του. Ἄλλὰ ἀντικατέστησα γενικωτέραν ἔκφρασιν πρὸς τὸ εὐπρεπέστερον. Πιστεύεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι τὸ γιδοβύζι προβαίνει λάθρα μέχρι τῶν μαστῶν τῆς αἰγὸς καὶ ὑποκλέπτει τὸ γάλα, θηλάζον. Ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης προήλθε καὶ τὸ ὄνομα ἀναντιρῶντος. Τὸ αὐτὸ τοῦτο νυκτερόβιον πτηνὸν κοινῶς ὀνομάζεται ἰταλιστὶ *tetta-vacche*, ὅπερ μεθερμηνευόμενον ἐν τῇ δημοτικῇ γλώσσῃ ἤθελεν ἀντιστοιχῆ πρὸς τὸ γελαδοβύζι. Φαίνεται ἐπομένως ὅτι ἡ αὐτὴ πρόληψις ὑπάρχει καὶ παρὰ τῶν συγγενῶν ἰταλικῶν λαῶν, πλὴν ὅτι ἐντὶ τῆς αἰγὸς τίθεται ἡ ἀγέλας. Ἀποβαίνουσι εἰς ἕμὲ λίαν εὐάρεστοι αἱ συναντήσεις αὗται καὶ παρέχουσιν ἀντικείμενον εἰς ἔθνολογικὰς ἐρεῦνας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ γιδοβύζι πλανᾶται συνήθως πέριξ τῶν μερῶν, ὅπου ἀγελάζονται τὰ ποίμνια, ἴσως πρὸς ἀφθονωτέραν ἀγρὰν ζαφαιῶν γεννωμένων ἐν ταῖς μάνδραις, βεβαίως προήλθεν ὁ περὶ αὐτοῦ θρυλούμενος μῦθος ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης.

ἌΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

« Δαλοῦν ἡ πέριδικαις γλυκὰ κί' ὁ ἥλιος στή χαρά του » σ. 191.

Τὸ χαριέστατον τοῦτο πιητόν, καθήμενον κατὰ τὰς πρώτας ἐωθινὰς ὥρας ἐπὶ τῶν ἀποτομωτέρων βράχων, τέρεται στρέφον πρὸς τὸν ἥλιον ὡς ἂν ἐπιδεικνύμενον τὸ ποικιλόχρουν καὶ ἀβρὸν στήθος. Ὅτι δὲ ἡ πέριδιξ εἶναι ἐκ τῶν συμπαθεστέρων ὀρνέων μαρτυρεῖ καὶ τὸ περδικοστήθω, ἐπίθετον λεγόμενον ἐπὶ παρθένου καλὸν ἐχούσης καὶ οἷον ἐπανεστηκότα τὸν κόλπον.

« Κατάκορφα σὶν οὐρανὸ πετιέται κί' ὁ πετρίτης » σ. 191.

Πετρίτης, εἶδος ἰέρακος ἐκ τῶν ἀγριωτέρων. Ἐκλέγει συνήθως τὰς ὑψηλοτέρας πέτρας κ' ἐκεῖθεν ἀρειμανίως κατασκοπεύει καὶ ἐπιτίθεται, ὅθεν καὶ ἡ παραγωγή τοῦ ὀνόματος. Ἐν χρήσει πρὸς ἔπαινον νεανίου, ἔχοντος πολεμικὸν τὸ ἦθος.

« Πρὸν ἔβγη στήν παγάνα » σ. 191.

Παγάνα. Συνήθως αἱ ἐκδρομαί, αἵτινες γίνονται εἰς τὰ δάση πρὸς κυνηγεσίαν. Ἄλλὰ κυρίως ἐμφαίνει τοὺς ἐλιγμούς καὶ τὰς περιστροφὰς τοῦ κυνηγοῦ, πλανωμένου ἔνθεν ἀκεῖθεν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ποθητῆς ἄγρας, ὅθεν καὶ τὸ ῥῆμα παγαρίζω,

«Χαρούμενα τᾶρείκη» σ. 191.

Ἐρείκη ἢ ῥείκη. *Erica vulgaris*. Πάντοτε πληθυντικῶς.

«Τὸ θροῦμπι, τὴν ἀλιφασκιά, τὸ σφελαχτό, ἢ μυροῦλα» σ. 191.

Θροῦμπι. Θύμβρα. *Thymbra capitata*.

Ἄλιφασκιά. Ἐλελίφασκος. *Salvia pomifera*.

Σφελαχτός. *Spartium scorpius*. Θάμνος ἀκανθώδης ἐκ τῶν πρώτων φυτῶν, ἅτινα ἀναγγέλλουσι τὸ ἔαρ διὰ τῶν ὠραίων κιτριῶν ἀνθέων των.

«Δακρύζουνε τ' ἀπάρθενα τὰ χιόνια στὸ λιοπύρι» σ. 191.

Ἀπάρθενα = ἀειπάρθενα. Λιοπύρι, ἡ ἡλιακὴ θερμότης.

«Ποῖος ἐσυντύχαινε κρυφὰ μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴν κόψη» σ. 192.

Ὅστις ἔτυχε νὰ συναντηθῆ μετὰ πολεμικῆς τινος ἐταιρίας εἶδε βεβαίως πῶς δαπανῶνται αἱ ὄραι τῆς ἀναπαύσεως. Εὐελπιστῶ ὅτι πιστῶς ἀπεικόνισα τὰ ἔθιμα τῶν ὀρεσιβίων μαχητῶν τῆς Ἑλλάδος, γενόμενος οὐχὶ ἐφευρετής, ἀλλ' ἀπλοῦς ἀντιγραφεύς.

Συντυχαίνω = συντυγχάνω, συνομιλῶ.

«Ποῖος τρίβει τὰ παφήλια» σ. 192.

Παφήλια. Αἶ ἐκ μετάλλου πολυτίμου ἢ εὐτελοῦς ζῶνα τῶν πυροβόλων. Ἡ στρατιωτικὴ τιμὴ ἐπέβαλεν, ἐπὶ ποινῇ καταισχύνης, τὴν ἄκραν καθαριότητα τῶν ὄπλων. Ἀλλὰ πρὸς ἰσοστάθμησιν τῆς τοι-

αὐτῆς ἀπαιτήσεως οὐδεμία ἀξίωσις ὑπῆρχεν ὡς πρὸς τὴν λευκότητα τῆς φουστὰνέλλας· διὸ ἔβλεπέ τις ἀπαστραπτοντα τὰ ὄπλα ἐπὶ τοῦ ζοφεροῦ χιτῶνος ὡς ἀστέρας ἐπὶ μέλανος οὐρανοῦ.

«Μὲς στὰ τριφύλλια τὰ παχειὰ σιδέρινη φοράδα,
Μαρμάρια, φεῖδι φτερωτό . . .» σ. 193.

Τριφύλλι. Τὸ γνωστὸν τρίφυλλον, κληθὲν οὕτως ἀπὸ τῶν τριῶν φύλλων, ἔξ ὧν ἀπαρτίζεται ἕκαστος αὐτοῦ κλαδίσκος. Ἄν δέ ποτε εὑρεθῆ ἔχον, ὡς ἔξ ἰδιοτροπίας τῆς φύσεως, τέσσαρα φύλλα, θεωρεῖται ἐπιτήδειον εἰς μαγείας.

Σιδέρινη. Ἡ χροιά αὕτη τῆς τριχὸς συνιστᾷ πολὺ παρὰ τῷ λαῶ τὸν ἵππον, καὶ θεωρεῖται ὡς σημεῖον ἀλάνθαστον γενναιότητος, προσαπτομένων εἰς τὸ ζῶον πάντων τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ σιδήρου ὅθεν καὶ τὸ ἐπίθετον. Καὶ τοῦτο μὲν συντελεῖ εἰς ὑπερτίμησιν, ἥτις ὅμως ἔτι μᾶλλον ἐπαυξάνεται ὅταν ὁ ἵππος φέρῃ προσέτι ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ λευκὸν ἀστέρα.

Μαρμάρια. Στεῖρα ἵππος. Ἄγνοῶ πόθεν προέρχεται ἡ λέξις αὕτη. Ἐκτὸς ἂν ἔχη κοινόν τι πρὸς τὸ μάρμαρον, ὅπερ παραλαμβάνεται εἰς πολλὰς μεταφορὰς πρὸς χαρακτηρισμὸν νεκρῶν, ἀναισθητῶν ἢ ψυχρῶν πραγμάτων. Οὕτω λ. χ. Ἐμεινε μάρμαρο=ἔμεινε ἀκίνητος. Καὶ ὁ περὶ τινος ἐν συμπλοκῇ πληγέντος ἐρωτώμενος ἐὰν ἔπεσεν, ἀποκρίνεται· Μάρμαρο=νεκρός (raide mort). Ἐπειδὴ δὲ ἡ γονιμότης τῶν ζῴων ἀποδίδεται εἰς ζωτικὴν τινα θερμότητα, ἀναπτυσσομένην ἐν τῇ μήτρᾳ κατὰ τινὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καὶ ταύτην χαρακτηρίζει ὁ λαὸς διὰ τοῦ φωτιά, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐλήφθη κατ' ἀρχὰς ἡ λέξις μάρμαρια εἰς δήλωσιν τῆς ψυχρότητος τοῦ αἵματος, εἰκαζομένης ἐκ τῆς ἀδρανείας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

«Καὶ σὺ τὸ ξυπνητήρι μασ, σὺ τοῦ βουνοῦ τ' ὄρνιθι» σ. 193.

Οἱ ἀλέκτορες καὶ ἐν γένει πάντα τὰ πτηνὰ τὰ προαγγέλλοντα τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ἦσαν τὰ ξυπνητήρια τῶν ἐπὶ τῶν ὄρεων διαιωμένων.

Ὅρνιθι καὶ πληθυντικῶς ὄρνιθια τὰ κατοικίδια πτηνὰ. Ἄλλ' ὅταν θέλῃ τίς νὰ δηλώσῃ τὰς καθ' ὄρισμένας νυκτερινὰς ὥρας φωνὰς τοῦ ἀλέκτορος, τότε συνηθέστερον ἐνικῶς λ.χ. Ἐλάλησε τ' ὄρνιθι

«Ἐβαψε τὰ παλιούρια» σ. 193.

Παλιούριος τὸ γνωστὸν ἀκανθῶδες φυτόν.

«Μὲς σὴ μονιά τοῦ λύκου» σ. 193.

Μονιά, ἐπὶ τετραπόδων ζώων. Φωλεά, ἐπὶ πτηνῶν. Ὅθεν μονιάς ὁ λαγῶς, ὁ λύκος, ὁ ἀγριόχοιρος ἢ ἄλλο τι τῶν θηρίων ἐκ γήρατος ἢ χαρακτηῆρος ἀγρίου μὴ στέργοντος τὴν μετὰ τῶν ὁμοφύλων συμβίωσιν.

«Τὰ κούφια βελανίδια» σ. 194.

Αἱ καταπίπτουσαι ἀπὸ τῆς δρυὸς βάλανοι, αἱ διακρινόμεναι διὰ τῆς λέξεως χαμάδα, εἶναι ἢ κυριώτερα τροφή τῶν ἀγριοχοίρων.

«Κ' ἐχόρταινα βυζαίνοντας μιὰ φλοῦδ' ἀπὸ μολύβι» σ. 194.

Πιστεύεται κοινῶς ὅτι τεμάχιον μολύβδου, στρέφομένου διὰ τῆς γλώσσης ἐντὸς τοῦ στόματος, πραῦνει τὴν δίψαν. Πρὸς τοῦτο θεωρεῖται κατάλληλος καὶ μικρὸς τις θαλάσσιος λίθος, ὅστις καὶ δίψα ὀνομάζεται.

« Καὶ σὰ μονομερίδα » σ. 194.

Μονομερίδα. Ὄφιν μικρός, θανατηφόρος. Ἐκ δὲ τῆς ἀμβλύτητος τῆς οὐραῖς προῆλθεν ἡ ἰδέα ὅτι δικέφαλον εἶναι τὸ ἔρπετόν τοῦτο. Ἐμποιεῖ τρόμον ἢ ζοφερὰ αὐτοῦ χροιά καὶ καθίσταται λίαν ἐπικίνδυνον ὡς ἐκ τῆς μικρότητος αὐτοῦ. Πρὸς τὸν ἐπιμόνωσ ἀρνούμενον τὴν ἐκτέλεσιν ἐπανειλημμένης προσταγῆς καὶ ἐντόνωσ ἐκφωνοῦντα· Ὅχι! ἐκτοξεύεται τὸ Ὅχι καὶ μονομερίδα! Τὸ μὲν πρῶτον ὡς παρήχησις τοῦ ὄχι καὶ ὡς ἐμφαῖνον ἄλλον ὄφιν ἐπίσης θανατηφόρον, τὸ δὲ δεύτερον πρὸς ἐπίτασιν τῆς κατάρας. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων, ἐπικίνδυνοι θεωροῦνται παρ' ἡμῖν ὁ ἀστρίτης καὶ τὸ ἀκονάκι, περὶ οὗ καὶ τὸ δημῶδες

Ἄν σὲ φάγῃ τὰκονάκι
τὸ τσαπὶ καὶ τὸ φιαράκι.

Ἡ δένδρογαλιά, ὁ σαπίτης, ὁ τυφλίτης, τὸ σαῖταρι θεωροῦνται ἀκίνδυνα. Ὡς φάρμακον εἰς οὐδετέρωσιν τοῦ ἰοῦ τῶν ὄφρων παρέχεται λευκὴ τις κόνις, κατασκευαζομένη ἐκ τινος φυτοῦ, ὄπερ καὶ φειδοχόρτι καλεῖται. Τινὲς πιστεύουσιν ὅτι τὴν αὐτὴν θαυμασίαν ιδιότητα ἔχει καὶ ἡ δρακοντία (ἄρον, δρακόντιον τῶν ἀρχαίων, *Arum italicum*), φυτὸν περικλεῖον ἐντὸς πρασινωπῆς θήκης καυλὸν ἐρυθροειδῆ, κοινῶς λεγόμενον γκάρδην. Ὁ καυλὸς οὗτος ἀποτεφρούμενος εἶναι τὸ ἀντιφάρμακον. Ἀρκεῖ νὰ πῖη τις τὴν κόνιν δις ἐντὸς ἑβδομάδος, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν Τετράδην καὶ τὴν Παρασκευὴν, μόλις ἐγειρόμενος τοῦ ὕπνου καὶ πρὸ πάσης ἐδωδῆς καὶ πόσεως. Ἡ θεραπεία αὕτη καλεῖται πότισμα, καὶ ποτισμένος ὁ διὰ τοῦ τρόπου τούτου καταστάς ἄτρωτος. Ὁ σίελος ἀποκτᾷ τότε καταπληκτικὴν ιδιότητα, ὥστε διὰ τῆς ἀπλῆς ἐπιθέσεως αὐτοῦ ὄχι μόνον ὁ ὄφιν καταλαμβάνεται ὑπὸ νάρκης ἀλλὰ

θεραπεύονται τὰ τραύματα καὶ ἐκλείπουσι τὰ φαινόμενα τῆς δηλητηριάσεως.

« Ἀπὸν ἄρμὸ σὸν ἄλλοτε » σ. 194.

Ἄρμὸς ἢ ἄρθρωσις. Ὅθεν καὶ ἡ συνήθης ἀπειλή· Θὰ σὲ κόψω ἀπὸ ἄρμὸ σ' ἄρμὸ.

« Ἀνάθεμα τὴν ὥρα,

ποῦ ὁ Γούμενος τοῦ Ἄη Γιαννιοῦ ἀπὸ τὴν Ἄρσιτίνα » σ. 194.

Καθ' ὅσον ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ εἶχε χειροτονηθῆ ὁ Διάκος.

« Καὶ τοὺς ἀνάθεμά τῆγε τὴν ὥρα ποῦ οἱ συντρόφοι
Σοῦ ἐδείξανε τὴν πλάτη του! . . » σ. 194.

Ὅτε ἀπεφάσισα μετ' ἀκριβείας νὰ μάθω τὰ περὶ τῆς οἰωνοσκοπίας ταύτης θυρλούμενα, ἐπορεύθην πρὸς τινὰ ὑπερεκατοντούτην βλαχοποιμένα, καὶ εὐρῶν αὐτὸν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος θερμαινόμενον ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ ἐπιτηροῦντα μακρόθεν τὸ ποίμνιον,

— Καλῶς τὰ κάνεις, γέροντα.

— Καλῶς το τὸ παιδί μου.

— Τὰ χρόνια σὲ βαρένουνε . . . Πῶς ἀπερνᾷς . . . Πῶς εἶσαι;

— Μοῦ φαίνεται πῶς ἦρθα χθές. Ἐμπῆξ' ἀπὸ μιὰ θύρα
κι' ἀπὸ μιὰν ἄλλη θὰ νὰ βγῶ. — Πῶς εἶμαι θές νὰ μάθῃς;

Ἡ βρύσαις ἐκινήσανε,

οἱ μύλοι ἐσταματήσανε,

καὶ τὰ βουνὰ ἐχιονίσανε

καὶ τὰ δυὸ γυνῆκαν τρία.

Προσκληθεὶς δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἵνα ἐξηγήσῃ τὸ αἴνιγμα, ἀπήντησεν ὅτι ἐκ τοῦ γήρατος οἱ ὀφθαλμοὶ ἔρριπον δάκρυα, οἱ ὀδόντες εἶχον πέση, ἡ κόμη ἐπολιώθη καὶ ὅτι ἀντὶ δύο εἶχε προσλάβῃ καὶ τρίτον πόδα, τὴν βακτηρίαν. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὰν ὥραν διὰ μυρίων ἐλιγμῶν ἀφήρπασα ἐκ τοῦ στόματός του ἀρχαῖά τινα διηγήματα, ἦλθον εἰς τὸ ποθοῦμενον θέμα. Ἦκουσα παρ' αὐτοῦ ἀληθῶς τεράστια· ὁμολογῶ δὲ ὅτι ἡ πεποιθήσις, μεθ' ἧς ἐξεφράζετο ὁ οἰωνοσκόπος, κατελάμβανε βαθμηδὸν καὶ ἐμέ, ὥστε μοὶ μετέδωκε τὴν πίστιν καὶ τὰς δοξασίας του.

Ἄλλὰ, μὴ ἀρκούμενος ὁ γέρον εἰς γενικὰς παρατηρήσεις καὶ εἰς τὸ κῦρος τῆς μακροχρονίου αὐτοῦ πείρας, ἔβαλε τὴν χεῖρα εἰς τὴν ζώνην καὶ ἐξήγαγε δύο ἢ τρία πεπαλαιωμένα ὀσᾶ, ἐφ' ὧν μοὶ ἐδίδαξε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν σημείων ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Ἐκ τῆς διδασκαλίας ἐκείνης ἐπορίσθην τὰ ἐν τῷ ἀποσπάσματι τούτῳ τοῦ σιτουργήματός μου καταχωρισθέντα.

Ὁ ἀμνὸς τοῦ Πάσχα καὶ ὁ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου θυόμενος περιέχει σχεδὸν πάντοτε ἀλανθάστους προφητείας. Κατὰ δὲ τὸ ἀρματωλικὸν ἔθιμον, ὁσάκις παρετίθετο κριὸς ἢ ἀμνὸς (λειάνωμα) καὶ κατεκερατίζετο, ἡ ὠμοπλάτη ἀνῆκε δικαιοματικῶς εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις δὲν παρέλειπεν ἀκριβῶς νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἐν αὐτῇ σημεῖα.

Ἐκτὸς τῆς ὠμοπλάτης καὶ τὸ ἥπαρ καὶ ὁ σπλὴν καὶ τὰ ἔγκατα ἐν γένει χρησιμεύουσι πολλάκις εἰς προφητικὰς διαγνώσεις. Ἄλλὰ περὶ τούτων οὐδεμίαν ἠτύχησα νὰ συλλέξω ἀκριβῆ πληροφορίαν. Εἶναι ἀκατανόητον πόσον φείδονται τῶν ἐξηγήσεων οἱ δημοτικοὶ μάντιες καὶ πόσον, ἀποποιούμενοι πολλάκις ἀδρὰς ἀμοιβάς, ἀρνοῦνται ν' ἀποκαλύπτωσι τὰ μυστήρια τῆς προπατορικῆς ἐπιστήμης.

Σημεῖον αἵματοχυσίας, καθὼς αἰσικαί, αἵτινες παρατηροῦνται ἐπὶ τοῦ ὄστου (ὅπερ ἰδίως καλεῖται χτένι), προμηνύουσι πένθος. Αἱ λειψάδαις καὶ τὰ κοιλώματα εἰκονίζουσι μνήματα ἀνεφγμένα.

Ἡ λέξις λειψάδα ἐκ τοῦ λείπω σημαίνει κενὸν σχηματισθὲν ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως τεμαχίου τινὸς ἀπὸ στερεοῦ σώματος. Τὸ δὲ κοίλωμα φυσικὸν βαθύλωμα. Ἡ αὐτὴ τῆς ἐλλείψεως ἔννοια ἄλλως, τροπολογηθεῖσα, φαίνεται καὶ ἐν τοῖς λειψός, λειψή. Ἐντεῦθεν καὶ τηγανίταις λειψαῖς καὶ ἀναιβαταῖς, αἱ μὲν ἄζυμοι, αἱ δὲ ἔνζυμοι.

«Ἐξάνοιξε σὴν ἀγκωνὴ μελαχρινὴ λουρίδα,
ποῦ πρόβαινε σὰ σερπετό» σ. 195.

Λουρίδα, λωρίον. Σημαίνει ἐνταῦθα γραμμὴν μέλαιναν, δίκην ἔρποντος ὄφεως καμπτομένην.

Σερπετό καὶ ἔρπετό. Ἐπρότιμησα τὸ πρῶτον πρὸς διατήρησιν τῆς περιέργου ταύτης διαλεκτικῆς διαφορᾶς.

«Τοῦ πιάστηκε ἢ ἀναπνοά» σ. 195.

Μὴ πιστεύση τις ὅτι κατὰ λάθος ἔγραψα ἀναπνοὰ ἀντὶ ἀναπνοή· ἠθέλησα ἐκ προθέσεως νὰ τηρήσω τὸν περιωθέντα τοῦτον αἰολοδαωρικὸν πλατυασμόν.

«Ὅχι μὲ τὸν ὄσκρο της» σ. 195.

Ὅσκρος τὸ κέντρον τοῦ σφηκὸς καὶ τῆς μελίσης, λεγόμενον καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ ὄφεως. Σύμβολον ἔριδος καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν.

«Ἀκούσανε ποῦ ἐφρύμαζε» σ. 195.

Ἐφ' ὅμαζε. Τὸ ἄγριον φύσημα τοῦ ἵππου, σημαῖνον ἔκπληξιν ἢ τρόμον.

« *Μᾶλινε, Διάκε, ξώδεομα τὸ βόλι ἕνα παγίδι* » σ. 196.

Τοῦ γλείφω γίνεται χρῆσις εἰς δήλωσιν ἐπιπολαίου τραύματος διὰ σφαίρας.

Παγίδι καὶ παγίδια, αἱ πλευραί.

« *Κι' ὁ δρόμος τῆ λαβωματιὰ μοῦ ξάναρε λιγάκι* » σ. 196.

Τὸ ξανάφτω ἐπὶ ἐρεθισμοῦ καὶ φλογώσεως τῶν τραυμάτων.

« *Δός μου τὸ μῆλι σου νὰ ἰδῶ* » σ. 196.

Τὸ μῆλι. Ἡ μῆλη τῶν ἀρχαίων ἦτο τὸ μόνον ἴσως χειρουργικὸν ἐργαλεῖον τῶν ἀρματωλῶν, δι' οὗ κατεμετρεῖτο τὸ βάθος τῶν πληγῶν.

« *Ξαντό . . . φρυμμένη πηγανιά* » σ. 196.

Ἐκ τῶν προχείρων μέσων πρὸς κατάπαυσιν τῆς αἰμορραγίας συνηθέστατον ἦτο ὁ ἀποτεφρωμένος πήγανος, ὁ φλοιὸς ἀγρίας συκῆς, ὁ μοτὸς καὶ ἄλλα.

« *Δὲν ἔπαιξε λεπίδι* » σ. 196.

Φράσις πολεμική, σημαίνουσα συμπλοκὴν ἐκ τοῦ συστάδην. Καθὼς καὶ τό: Τόνε παίρνει στὸ φτερό, σημαίνει νίκην προερχομένην ἐκ τῆς φυγῆς τῶν ἐναντίων ἄνευ τινὸς ἀντιστάσεως.

« Δριμόχολο, τρομάρα » σ. 197.

Δριμόχολο, αἰφνίδιος, ὀρμητικώτατος βορειο-ἀνατολικὸς ἄνεμος, ἐπικίνδυνος ἐν θαλάσῃ καὶ καταστρέφων τοὺς καρποὺς τῆς γῆς.

« Ῥιπίζω . . . μ' ἐκνήγησαν » σ. 197.

Τὸ ῥιπίζω κυρίως διασκορπίζω, ἀλλὰ καὶ ἐν χρήσει πρὸς δῆλωσησιν ὀρμητικῆς φυγῆς.

« Τὸν εἶχα ἰδῆ ποῦ ἐμούδιασε » σ. 197.

Ἐμούδιασε ἐνταῦθα σημαίνει μεταφορικῶς νάρκην ἠθικὴν.

« Ἄν πέσω, θυμηθῆτε

τ' ἄρματα, τὸ κεφάλι μου » σ. 197.

Θέλω λάβῃ ἀφορμὴν ἐν τοῖς ἐπομένοις νὰ εἶπω τινά, σχετιζόμενα πρὸς τὰς ἰδέας τῶν ἀρματωλῶν ὅταν ἐπρόκειτο περὶ προφυλάξεως τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν ὕβρεων. Γνωσταὶ δὲ ὑπάρχουσιν αἱ περιφρονήσεις, εἰς ἃς ὑπέκειτο τὸ εὐγενὲς τοῦτο μέλος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, ἢ καθέδρα τῆς διανοίας, ὅσάκις περιέπιπεν εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας.

« Σήμερ' ἀρχίζει ὁ κάματος » σ. 198.

Τὸ ἡμέτερον ἄροτρον, διατηρηθὲν σῶον ὡς τὸ παρέδωκε τοῖς προγόνοις ἡμῶν ὁ καλὸς Τριπτόλεμος, σύγκειται ἐκ τῶν ἐπομένων μερῶν.

Ἄλετρι, ζυγός, κέρος ἢ σύβαλαμα, γενὶ ἢ ὕννι, ἄλε-

τροπόδι, φτερά, σπάθη, σταβάρη, χειρουλάτης, ζεύ-
λαις, ἄσκαλι, κλειδί, βουκέντρα καὶ ἄλπὸς αἱ δύο ὀπαί,
αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς ἀλετροπόδας.

Προοιμιαὶς αἱ κατὰ τὴν χειμερινὴν ὥραν γινόμεναι σποραί.
Ὅψιμιαὶς αἱ κατὰ ἔαρινήν.

Κάματος Ἡ τῶν ἀροτήρων βοῶν καὶ ἡ τοῦ ζευγηλάτου ἐρ-
γασία. Καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης προϊόν.

Χερσάδα. Ἡ γῆ, ἥτις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μένει χέρσος, ἀκαλ-
λιέργητος.

«Καὶ ποὺς κρατεῖ μιὰ λοιδοριά, τ' ἀφωρεσμένο δένδρο» σ. 198.

Λοιδορία καὶ ἀλοιδορία. Δρυς ἀειθαλής. *Quercus illex*.
Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δρυὸς θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατηραμένον. Μυ-
θολογεῖται δὲ ὅτι θαυμασίως πως καὶ μυστηριωδῶς διαδοθείσης τῆς
καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔντρομα συνῆλθον εἰς νυκτερινὸν συ-
νέδριον πάντα τὰ φυτὰ καί, συσκέψεως γενομένης, παρεδέχθησαν
ὁμοθυμαδὸν ν' ἀρνηθῶσι τὸ ξύλον αὐτῶν πρὸς κατασκευὴν τοῦ σταυ-
ροῦ, ἐφ' οὗ ἐπέπρωτο νὰ προσηλωθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ', ὡς
ἐν μέσῳ τῶν Ἀποστόλων εἶχεν εὑρεθῆ ὁ Ἰούδας, οὕτω καὶ μεταξὺ
τῶν δένδρων παρέστη ἡ λοιδορία, ἥτις μόνη ἐδήλωσεν ὅτι οὐ-
δόλως διενεοεῖτο νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν γενομένην ἀπόφασιν. Ἡ βδε-
λυρὰ αὕτη διαγωγή ἐστιγματίσθη διὰ φοβεροῦ ἀναθέματος ὑπὸ τῶν
βουλευομένων καὶ οὕτω παρεδόθη εἰς τὰς ἀρὰς τῶν αἰώνων ὡς ἔνο-
χον φρικαλέας προδοσίας τὸ ἀποτρόπαιον φυτόν.

Ἐπελθούσης τῆς ὥρας, καθ' ἣν Ἰουδαῖοι τεχνῖται διετάχθησαν
νὰ κατασκευάσωσι τὸ ὄργανον τοῦ μαρτυρίου, παρατηρήθη μετ' ἐκ-
πλήξεως ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν γνωστῶν ξύλων ἔστρεγε νὰ τηρήσῃ τὴν
συνήθη ἀπάθειαν, ἀλλ', ὡς ἂν ἐν τῷ ὀργανισμῷ αὐτοῦ ἐφώλευε μυ-
στηριῶδες πνεῦμα, διεβῆγγνύετο πανταχόθεν καὶ ἀπεσκίρτα συστρε-

φόμενον καὶ διακροῦον τὴν μανιώδη καταφορὰν καὶ παραλῶν τῶν ἐργατῶν τὰ τεχνάσματα. Ἄφ' οὗ ἐκ περιτροπῆς ἐβασανίσθησαν ἅπαντα, μόνῃ ἢ λαιδοριὰ προσηνέχθη φιλικῶς καὶ οὕτω μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας κατηρτίσθη τὸ πολύμοχθον ἔργον.

Τοῦ δένδρου τούτου ὁ φλοιός, οἱ κλάδοι, τὰ φύλλα καὶ ἐν γένει πᾶσα ἡ κατασκευὴ διεγείρει ἀνεξήγητον ἀποστροφὴν εἴτε διότι φαίνεται ὡς εἰδεχθὲς ἔκτρομα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, εἰς ἣν ἀνήκει, εἴτε διότι εἰς τοῦ λαοῦ τὰ βλέμματα παρίσταται φέρον ἀνεξίτηλον τὸ προαιώνιον στίγμα.

Οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὄρέων ξυλευόμενοι παραγκωνίζουσιν αὐτὸ ἐκ συστήματος, φοβούμενοι μὴ τὸν πέλεκυν μολύνωσι, κυρίως δὲ μὴ τὴν ἀγνότητά τῆς φλογὸς μιάνωσιν, εἰσάγοντες αὐτὸ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν. Ὅτι δὲ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀποδίδει θρησκευτικὸν σεβασμὸν εἰς τὸ πῦρ, μαρτύριον ἔστω ἡ καταρτίθμησις αὐτοῦ μεταξὺ τῶν κυριωτέρων δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ ἡ διατύπωσις ἰδιαιτέρας ὀρκωμοσίας ἀπαγγελλομένης συνήθως ἐν κρισίμοις περιστάσεσι καὶ συνοδευομένης διὰ σχήματος, ὅπερ ἐκτελεῖ τις ψαύων ταχέως διὰ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ λιχανοῦ τὴν φλόγα ἐκ τῶν κάτωθεν πρὸς τὰ ἄνω. Ὁ τύπος τοῦ ὄρκου διαφέρει πολλάκις κατὰ τὴν φράσιν, εἶναι δὲ πάντοτε ὁ αὐτὸς ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν. Μὰ τὸ φῶς, ποῦ μᾶς φωτίζει. Μὰ τὴ φωτιά, ποῦ μᾶς παραστέκει.

Τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς θεωρεῖ ἐπίσης ὁ λαὸς ὡς ἐξαγνίζουσαν καὶ ἀπομακρύνουσαν τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἅτινα δολίως πολιορκοῦσι τὸν ἄνθρωπον. Οὕτω λ. χ. ἐντὸς τοῦ θαλάμου, ὅπου κεῖται ἡ λεγώ, ἀρτίως ἀπαλαχθεῖσα τῶν ὀδίνων τοῦ τοκετοῦ, οὐδεὶς ἐκ τῶν ἔξωθεν τοῦ οἴκου εἰσέρχεται νύκτωρ πρὶν ἢ διασκελίσει ἢ ψαύσει διὰ τῶν δακτύλων τὴν φλόγα.

Καὶ αὐτὴ τῆς βασκανίας ἡ διάγνωσις τελεῖται διὰ πεπυρωμένων ἀνθράκων, βαλλομένων εἰς ψυχρὸν ὕδωρ. Τότε ὁ μαντευόμενος πρὸ φέρει συγχρόνως τὸ ὄνομα τοῦ πάσχοντος καὶ ἂν ἀληθῶς ὑπάρξει

βασκανία, εἰς τῶν ἀνθρώπων κρημνίζεται μετὰ πολλοῦ τοῦ ψόφου εἰς τὸν πυθμένα. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ μυστικῶν ἐξορκισμῶν. Τούτου πραχθέντος, νίπτεται ὁ πάσχων διὰ τοῦ ὕδατος, τοῦ χρησιμεύσαντος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μυστηρίου, πίνει καὶ θεραπεύεται αὐθωρεῖ.

Ἄλλ' ἐπανερχόμενος ἐπὶ τὸ προκείμενον, λέγω ὅτι, τοιαύτης οὔσης τῆς περὶ λοιδοριᾶς δημῶδους παραδόσεως, ἔκρινα εὐλογον νὰ εἰσαγάγω αὐτὴν εἰς τὴν διαδραματιζομένην σκηνήν, ὡς διὰ τῆς παρουσίας αὐτῆς προαιωνίζουσαν τὴν ἐπικειμένην καταστροφὴν.

«Ἄστραψ' ἡ πρώτη τουφεκιὰ . . . Χαρὰ στὸ καρυοφύλλι! . . .

Νὰ μὴν πεθάνω ἐδῶ μὲ σᾶς» σ. 199.

Διασήμων τινῶν ὄπλων ἡ φωνὴ ὑπήρχε γνωστή, καὶ δὲν ἦτο σπάνιον, ἐν μέσῳ ἀπειρῶν πυροβολισμῶν, γεγυμνασμένον ὧτίον νὰ διακρίνη ἐκ τῆς ἐκπυροσκοροτήσεως, ἂν ἐκεῖ ἐμάχετο γνωστός τις φίλος ἢ ἐχθρός. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, καθ' ἣν ὁ Διαμάντης ἀναγνωρίζει ἐκ τοῦ ἤχου τὸ ὄπλον τοῦ διαβοήτου Δίπλα, τοῦ γνωστοῦ τούτου συνεταίρου τοῦ Κατσαντώνη.

Ὅτι δὲ τὸ καρυοφύλλι (πῶς νὰ μὴ καταρασθῶ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φίλου μου Κυρίου Σάθα!) ἐφημίζετο ὡς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἡχητικὸν καὶ βροντοφῶνον δηλοῖ σαφῶς τὸ κλέφτικον ἄξιωμα.

Ἀρμουῦι ἔβγα στὸν πόλεμο, νταλιάνι στὸ σημάδι
καὶ καρυοφύλλι στὴ φωνή, σὰν ἄξιο παλληκάρι.

«Βάσανα, μοιρολόγια» σ. 202.

Κρίνω εὐλογον νὰ σημειώσω ὅτι κυρίως μοιρολόγι σημαίνει θρήνος μετὰ νεκρικοῦ ἄσματος. Ἀπλαῖ δὲ οἰμωγαὶ καὶ ὀλολυμοί, δι' ὧν ἀγγέλλεται τραγικόν τι συμβάν, λέγονται ἀπόφωνα.

« Τὰ λάγανα του αἰμάτωσαν » σ. 202.

Λάγανα. Τὰ ἔσωθεν τῶν ὀδόντων οὔλα τῶν ἵππων. Ταῦτα δσάκις ἔξογοῦνται ἐμποδίζουσι τὸ ζῶον νὰ βοσκήσῃ. Τὸ δὲ νόσημα τοῦτο σημαίνεται διὰ τῆς φράσεως: Ἔχει τὰ λάγανα.

« Καὶ δὲ μοῦ δείχνει μετώπου » σ. 203.

Ὅταν δὲν παρουσιάζεται τις κατὰ πρόσωπον. Οἱ περίφημοι δὲ σκοπευταὶ δὲν ἔστεργον νὰ ἐμβάλωσι τὴν σφαῖραν ἄλλοσε, εἰμὴ εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου (καλούμενον σταυρός, ἀστέρι) ἢ τῆς καρδίας. Διὸ καὶ παρακατιῶν φοβούμενος ὁ Διαμάντης μετὰ τὸν πυροβολισμόν μὴ παρεδραμεν, ἐρωτᾷ περὶ τούτου τὸν Μῆτρον.

« Θὰ νὰ τὸν τρώγῃ τὸ αἷμα » σ. 203.

Φράσις, ἐμφαίνουσα κακόν τι προαίσθημα καὶ ἐπικείμενον δυστύχημα.

« Ἐθρόεκαξε ὁ δερβίσης » σ. 203.

Τὸ ῥεκάζω σημαίνει ἐκπέμπω φωνὴν ἀπότομον, προκαλουμένην ὑπὸ σφοδροτάτου καὶ αἰφνιδίου ἄλγους. Εἶναι στεναγμὸς τοῦ προσβαλλομένου ὑπὸ ἀπροδοκῆτου θανάτου. Συνηθέστερον ἐπὶ ζῶων, κυρίως αἰγῶν ἢ τραγῶν, ὅταν σφαδάζωσιν ὑπὸ τὴν μάχαιραν. Τὸ δωσε ὅσο ποῦ ἐθρόεκαξε. Θὰ σὲ κάμω νὰ ῥεκάξῃς = Ἐμασίγωσεν αὐτὸν μέχρι θανάτου. Θέλω σὲ ἔξοντώσῃ, καταστρέψῃ.

« Μὲς στὴ ῥαφή, Διαμάντη,

Τοῦ ξήλωσες τὰ καύκαλα » σ. 203.

Ἐραφὴ ἢ ῥαφή, ἥτις συνδέει τὰ δύο ἡμικράνια. Καύκαλα καὶ κοῦτελο τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ κρανίου.

«*Τὰ χρόνια τους πρωτομαγιάς*» σ. 203.

Στρατολογήσας ἐν βία ὁ Ὅμηρ Βριόνης εἶχε παραλάβῃ πολλοὺς νεανίσκους Ἀλβανοὺς καὶ περὶ τούτων γίνεται λόγος ἐνταῦθα.

«*Ἐκεῖνος εἶναι νειώτερος. .Θὰ πάρη τῶνομά σου*» σ. 205.

Ὁ Δίπλας, ἰδὼν ποτε τὸν Κατσαντώνην προκινδυνεύοντα, τοὺς δὲ πολεμίους ἀθρόους ἐπιπεσόντας ἐπ' αὐτὸν ἅμα ἐξαγγείλαντα τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ ἐλπίζοντας νὰ τὸν ζωγήσωσιν ἢ ἀποκτείνωσιν, εἰσορμήσας ἐκράυγασε· Μὴ τὸν πιστεύετε, ἐγὼ εἶμαι ὁ Κατσαντώνης. Ἄν σᾶς βασιτᾶ, βαρεῖτέ μου! Τότε δὴ στρέψαντες οἱ ἐχθροὶ κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα ἐθανάτωσαν τὸν ἐκουσίως ἑαυτὸν προσε-νεγκόντα θυμα ὑπὲρ τῆς φιλίας.

«*Παιδιά, στὸ Μοναστήρι!..*» σ. 206.

Ἐννοεῖται ἡ μονὴ τῆς Δαμάστας, ὅπου ὁ Διάκος πολεμῶν ἀπεσύρθη καὶ ἔμεινε μέχρι τελευταίας στιγμῆς. Ἡ θέσις αὕτη, κατὰ τὸν κύριον Τρικούπην, καλεῖται Π ο ρ ι ᾶ.

«*Δὲν τῶμεινε στὸ χέρι*

Παρὰ μὰ σπιθαμὴ σπαθί...» σ. 207.

Ἐπάρχει ἀναντιρῶντον ὅτι τότε μόνον συνελήφθη ὁ Διάκος, ἀφ' οὗ καὶ τὸ πυροβόλον διεθῶρα καὶ τὸ ξίφος αὐτοῦ ἐθραύσθη. Ἐπίσης διαβεβαιούσιν πάντες ὅτι εἶχε τραυματισθῆ καιρίως κατὰ τὸν ὄμω.

« Καὶ δὲν ἐπρόφρασε νὰ 'πῆ τὸν ὕστερό του λόγο

Ποῦχανε βγῆ τὰ δυὸ θεριά καὶ τᾶχε ἀρπάξῃ ἢ φλόγα » σ. 208.

Ὁ Καλύβας καὶ ὁ Βακογιάννης ἀντέσχον σχεδὸν μόνοι κατὰ πολυ-
αριθμῶν ἐχθρῶν ὄχρωμένοι ἐντὸς τοῦ μικροῦ ξενοδοχείου τῆς Ἀλα-
μάνας. Ἄλλ' ὅτε εἶδον τὸν ἀρχηγὸν αἰχμάλωτον, τότε ξιφήρεις ἐπι-
πεσόντες κατὰ τῶν πολεμίων ἐθανατώθησαν. Βλέπων αὐτοὺς μακρό-
θεν ὁ Διάκος καὶ ἐκτιμῶν τὴν ἀπαραδειγμάτιστον γενναιότητα ἀνέ-
κραξε

« Δέκα χιλιάδες μὲ κρατοῦν »,

τουτέστι μὲ κωλύουσι νὰ δράμω πρὸς βοήθειαν.

« Καὶ μένουν ἔρμα τὰ Θερμιά » σ. 208.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ τουρκαλβανικὸς στρατὸς ἐπανῆλθεν εἰς Ζητοῦνι,
φέρων ἐν θριάμβῳ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων καὶ δέσμιοι τὸν
Διάκον. Τὰ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἔσμασιν ἱστορούμενα θεωροῦνται ἐπο-
μένως ὡς συμβάντα ἐν Λαμιά. Ἐφ' ἅπαξ δὲ ὀφείλω νὰ δηλώσω
ὅτι, ἐὰν πρὸς ταῖς ἱστορικαῖς σημειώσεις ἀναγκαῖον ἔκρινα νὰ προσ-
θέσω καὶ διαλεκτικά τινα, οὐχὶ σχολαστικῆς ἐπιδείξεως χάριν ἦλθον
εἰς τοιαύτας διατριβάς, ἀλλ' ἵνα, ἐρμηνεύων λέξεις καὶ φράσεις οὐχὶ
συνήθεις παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλησι, παράσχω ἀφορμὴν εἰς ἐρεῦνας
δυστυχῶς μεχρὶ τοῦδε παραμεληθείσας ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν
γλώσσης, ἣτις ἀδιασπᾶστος συνδέεται μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν ἑλλη-
νικῶν γραμμάτων.

ΑΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

« Κοιμᾶται ἀκόμα ἡ Ἀρβαντιὰ » σ. 209.

Μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην ἐπανῆλθεν ὁ τουρκαλβανικὸς στρατὸς εἰς Λαμίαν (Ζητοῦνι), ὀλίγον ἀπέχουσαν ἐκεῖθεν· παρίστανται δὲ οἱ ἐχθροὶ διεσπαρμένοι καὶ ὑπνώττοντες κατὰ τοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως ἀγρούς.

« Χιλιόχρονο ῥουπάκι » σ. 210.

Ῥουπάκι εἶδος δρυός. *Quercus robur*. Ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ ῥωμαλεωτέρων τῆς μεγάλης ταύτης οἰκογενείας διακλαδώσεων. Ἡ κυρίως δρυς καλεῖται δένδρον, ἴσως ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν φυτόν, καθὼς καὶ ἄλογον ὁ ἵππος. Ἡ δὲ μακροβιότης τοῦ ῥουπαιοῦ κατήντησε παροιμιώδης.

« Φοβέριζε τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ γριομανητό του » σ. 210.

Ἄγριομανῶ ὡς τὸ ὑλημανῶ τῶν ἀρχαίων εἰς δήλωσιν ὑπερβαλλούσης βλαστήσεως, ὅθεν καὶ τὸ ὅταν αἰσποραὶ ἀγριομανοῦν, θρέφουν τοῦ ἑαυτοῦ των. Σημειῶ δὲ τὴν φράσιν διὰ τὴν παράδοξον σύνταξιν τοῦ θρέφω μετὰ γενικῆς καὶ τὴν οὐχ ἦττον παράδοξον ἔννοιαν ὅτι τὰ ὑλημανοῦντα φυτὰ δὲν φέρουσι καρπὸν ὡς ἀναλισκομένης πάσης τῆς ζωτικῆς αὐτῶν οὐσίας εἰς διατρο-

φήν τῶν φύλλων. Τοῦτο συμβαίνει συνήθως ὅταν ὁ σπόρος ῥίπτεται εἰς τόπους ἀρτίως καλλιεργηθέντας, ἀλλὰ ἐκ πολλοῦ μείναντας χέρσους. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα ὁμοίως συντεθειμένα ῥήματα, ἐν οἷς τὸ δεύτερον τῆς συνθέσεως μέρος ἐπιτείνει τὴν σημασίαν τοῦ πρώτου.

« Οὔτε ἡ χολάτη ἢ κυκλαμιά » σ. 210.

Κυκλαμιά, κυκλαμινιά, περικλαμιά. Κυκλάμιος τῶν ἀρχαίων. Cyclamen europæum. Χαριέστατον ἄνθος, ἀναφυόμενον κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ φθινοπώρου. Τὰ φύλλα αὐτῆς ἔχουσι χρῶμα πράσινον βαθύ, μαρμαροειδές, ὅθεν καὶ τὸ ἐπίθετον χολάτη.

Ἡ ῥίζα φυματώδης, μελανὴ ἕξωθεν, ἐρυθροειδῆς ἔσωθεν. Οἱ ἀλιεῖς, ὅταν δὲν δύνανται ἄλλως νὰ ἐλκύσωσιν ἕξω τοῦ κατοικητηρίου του τὸν πολύποδα, προσαρμόζουσιν αὐτὴν εἰς μακρὸν κάλαμον καὶ εἰσάγουσιν εἰς τὴν κοίτην τοῦ ζώου. Πρὸς τοιαύτην δοκιμασίαν οὐδ' ὁ ἰσχυρογνωμονέστερος πολύπους ἀντέχει, ἀλλ' ἐξέρχεται βιαίως καὶ τότε τιτρώσκει διὰ τοῦ ἀλιευτικοῦ ὄπλου, ὅπερ καλεῖται διγόφι. Τὸ μηχανήμα τοῦτο ἐν τῇ φρασεολογίᾳ τῶν ἀλιέων λέγεται· βάλλω φωτιά, ἴσως διὰ τὴν βιαίαν ἐξόρμησιν τοῦ πολύποδος, ὥσπερ φεύγοντος τὸ πῦρ.

Οἱ χοῖροι λαιμάργως καταβιβρώσκουσι τὴν ῥίζαν, ὅθεν πολλάκις ἡ κυκλαμιά καλεῖται γουρουνοχόρτι.

« Ὀλόγυρά του σπλόνοι » σ. 210.

Σπλόνος, ὁ φλόμος τῶν ἀρχαίων. *Verbascum thapsus*. Καὶ διὰ τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ τούτου δηλητηριάζοντες οἱ ἀλιεῖς τὰ θαλάσσια ὕδατα συλλαμβάνουσι τοὺς προστυγχάνοντας ἰχθύας. Τὸ ἄνθος αὐτοῦ κίτρινον, οὐδεμίαν ἔχει γνωστὴν παρὰ τῷ λαῷ χρῆσιν. Ὑπάρχει καὶ ῥήμα σπλονίζω εἰς δήλωσιν τῆς διὰ τοῦ φυτοῦ τούτου γε-

νομένης δηλητηριάσεως. Σπλονίζει δὲ καὶ σπλομανάει ἢ σπλονομανάει τὸ μάτι ταῦτον τῷ ἄλλεται ὁ ὀφθαλμός.

Γράφων περὶ τῶν φυτῶν τούτων ὀφείλω νὰ ἐκδηλώσω τὴν λύπην, ἣν αἰσθάνομαι βλέπων ὅλως παρημελημένην τὴν ἔρευναν, δι' ἧς ἤθελον συναχθῆ ἰκανὰ ὀνόματα ἵκανὰ νὰ διαφωτίσωσι τὴν ἀρχαίαν βοτανολογίαν καὶ νὰ προσθέσωσιν εἰς τὴν θεραπευτικὴν πλοῦτον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον. Ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ κοινοτάτῃ χρήσει ἀνάξια προσοχῆς δὲν εἶναι καὶ τὰ ἐπόμενα· Ἀγιαννίτης, ἀγιόκλημα, ἀγκλέουρας, ἀδεσκιασμός, ἀζώηρος, βλίτον, βοϊδόγλωσσοσ, γουρρογιάννης, γριπάρι, ζόγγος, ζόχος, κορκόνδυλος, κρίτανον, κούλιανδρος, καπνίδι, λοβοδιά, λύκος, λάπατον, μελιός, νεροκράτης, ὄβρυά, πεντενεῦρι, περδικάκι, πρικάγγουρο, σκολῦμπρι, στεκοῦλι, σμέρνα, σαρκοθρέφτης, τριβόλι, φραῆξος, φελίκι, φορδακοκῆλα, φλισκοῦνι, χύμελη, ἴλακας, σκορπίδι, σπάρτο, καταποδάκι, ἀλογουρά, ἀλωπουρά, παπύρι, λεύκα, πρισμάκι, λαγωγρίδα, ἀχάλι, αὔκος, σκορδαψός, χορτάρι τῆς Παναγίας καὶ μυρία ἄλλα ἢ ὅλως ἄγνωστα πρὸς ἐμὲ ἢ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μὴ παριστάμενα εἰς τὴν μνήμην μου.

Ἐπάρχουσιν εὐτυχῶς ἐν Ἑλλάδι δύο ἀξιόλογοι βοτανικοί, ὁ κύριος Θεόδωρος Ὁρφανίδης, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ τῆς ποιητικῆς του εὐφυΐας ἠδύνατο εὐστόχως νὰ διαδώσῃ γράφων μέγα μέρος τοῦ δημώδους τῶν φυτῶν ὀνοματολογίου, καὶ ὁ ἐκ Λευκάδος Πέτρος Βριόνης, ὅστις καὶ μεγάλας κατέβαλε προσπαθείας εἰς καταρτισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ βοτανολογίου καὶ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος διέτρεξεν ὄρη, ἀδρῶς μισθοδοτούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιστήμονος βρετανοῦ κυρίου William Herbert, Deen of Manchester, ἀδελφοῦ τοῦ Κόμητος τῆς Κορνουάλης (1).

(1) Ὁ κύριος Herbert ἐδημοσίευσεν ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1845 ἐν Λονδίῳ τὴν περὶ γῆσιν τοῦ Βριόνου ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐπιγράψας τὸ ἔργον αὐτοῦ «Μονογραφίαν τῶν ἰριδοειδῶν». Δευτέραν ἄλλην περιοδείαν τοῦ Βριόνου ἐν Πελοποννήσῳ δὲν ἐπρόφθασεν ὁ σοφὸς Βρετανὸς νὰ δημοσιεύσῃ, καταληφθεὶς

Ἄλλ' ἐν ᾧ πάντες ἀγωνιῶσι πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀρχαίου δνόματος ἢ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος λατινικοῦ, ἃς ἀσχοληθῶσιν ἀπ' ἐναντίας ἰχνηλατοῦντες τὴν δημῶδη κυριολεξίαν, ἰδίως δὲ τὴν χρῆσιν ἐκάστου φυτοῦ παρὰ τῷ λαῷ. Φρονῶ καὶ ἀδιστακτως διαβεβαιῶ, ὀρμώμενος ἐκ τῆς μικρᾶς μου πείρας, ὅτι πολλὰ μυστήρια θέλουσιν ἀνακαλυφθῆναι διὰ ταύτης τῆς ἐρεῦνης καὶ θέλει προκύψῃ ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διατελεῖ εἰσέτι ὁ πιστὸς φύλαξ τῆς θεραπευτικῆς ἐπιστήμης τῶν ἀρχαίων προγόνων του.

Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν φίλον Βριόνην λέγω ὅτι, ἂν ποτε στέρξῃ τοιαύτην τινὰ ἀληθῶς ἔθνωφελῆ νὰ παράσχῃ ὑπηρεσίαν, θέλει ἀναμφιβόλως εὐεργετήσῃ τὴν δημοτικὴν ποίησιν καὶ ταῦτοχρόνος θέλει δώσῃ πλήρη καὶ δικαίαν ἱκανοποίησιν εἰς πάντα τὰ τρυφερὰ ἄνθη, ὅσα σκληρῶς συνέθλασαν καὶ κατεμάραναν οἱ πόδες τοῦ ἀρειμανίου Ὁμέρου, ὁμαίμονος συγγενοῦς αὐτοῦ καὶ καταγομένου ἐκ τῶν πάλαι δεσποσάντων τῆς Μουζαϊκῆς Παλαιολόγων.

«*Κ' ἐννοιωθε τὰ σαράκια*» σ. 210.

Σαράκι. Τὸ γνωστὸν ἔντομον, τὸ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενον καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς αὐτοῦ τρίβον ἀρχαῖα ξύλα ἢ ὀστᾶ. Πάντες βεβαίως γινώσκουσι τὸν μονότονον καὶ ἔρῳθυμον τρυγμὸν τοῦ ζυφίου τούτου καὶ τὴν δυσάρεστον ἐντύπωσιν, ἣν προξενεῖ ἰδίως ἐν ὄρα νυκτός. Σαράκι μεταφορικῶς: κρυφία θλιψίς, φθειρόουσα ἠθικῶς τὸν ἄνθρωπον· Τῶχω σαράκι στὴν καρδιά.

«*Στὴν μαύρη τὴν κουφάλα του ἐμόνιαζε ἕνας γύφτος*» σ. 210.

Κουφάλα. Τὸ ἐκ παλαιότητος ἐν τῷ στελέχει δένδρου τινὸς κοί-
 ὑπὸ αἰφνιδίου θανάτου. Ἐν ταύτῃ περιεγράφετο φυτὸν τι ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν
κολχικῶν, ὅπερ ὁ Herbert διενεοῖτο ν' ἀποκαλέσῃ *βριόνειον*, διατεινόμενος ὅτι
 πρώτην φορὰν ἀνεκαλύπτετο.

λωμα. Ἐμόνιασε ἐκ τοῦ μονιάζω, λεγομένου ἐπὶ θηρίων οἰκούντων ἐν φωλεοῖς. Ἐπὶ ἀνθρώπων δὲ ἀποσυρομένων ἐκ τοῦ κόσμου ὄχι μονιάζω, ἀλλὰ μονάζω.

«Γέροντας, κακοτράχαλος» σ. 210.

Κακοτράχαλος δὲν σημαίνει τὸν κακὸν ἢ σκληρὸν ἔχοντα τὸν τράχηλον, ἀλλὰ τὴν κατασκευὴν ὄλου τοῦ σώματος ἀθλίαν καὶ ῥαχιατικήν.

«Παρασαρκίδα ἀφύσειη» σ. 211.

Παρασαρκίδες ἢ παρασαρκώματα λέγονται καὶ αἱ τερατώδεις καὶ παρὰ φύσιν ἐξογκώσεις τοῦ φλοιοῦ παλαιῶν δένδρων.

«Χταπόδι 'ς τὴ θαλάμη του, ποῦ πρόσμενε κνήγη

Κι' ἀνήσυχο παραδέρνε μὲ τοὺς ἀποκλαμούς του» σ. 211.

Χταπόδι, ὁ πολύπους.

Θαλάμη καὶ ἀθαλάμη. Εἶναι περίεργον ὅτι ἐν ᾧ ἢ δημοτικῇ γλῶσσῃ δὲν διετήρησε τὸ θάλαμος, ἐπὶ τῆς συνηθεστέρας χρήσεως διέσωσε τὸ θαλάμη, περιστείλασα ὅμως τὴν σημασίαν ἰδίως ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ πολύποδος.

Τοιαύτη τοῦ σημαινομένου περιστολή παρατηρεῖται καὶ ἐπ' ἄλλων λέξεων. Οὔτε λ. χ. ὁ ἀλιεὺς οὔτε τὸ ἀλιεύω διετήρησαν τὴν γενικὴν αὐτῶν σημασίαν. Ἀλλὰ τὸ ἀλιᾶς καὶ ἀλεύω ἢ ἀλιεύω περιωρίσθησαν εἰς δῆλωσιν μόνον τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν ἄγραν τοῦ πολύποδος, τῶν θαλασσιῶν ὀστράκων (ἅτινα ἐν παρόδῳ ὁ ποιητὴς λαὸς ἀποκαλεῖ ἀγνά), τῶν σπόγγων καὶ τῶν τοιούτων. Τούτων δὲ τῶν ἀλιέων τὸν ὄπλισμὸν ἀπαρτίζουν μόνον ὁ πιρνολόγος, ἢ ξύστρα, τὸ διγόφι καὶ τινὰ ἄλλα δευτερεύοντα καὶ ἐπουσιώδη. Τὰ δὲ

πλοιάρια αὐτῶν, οἰασδήποτε κατασκευῆς καὶ ἂν ἦνε καλοῦνται ἀλιάτικα.

Οἱ βραχίονες ἢ πόδες τοῦ πολύποδος λέγονται ἀποκλαμοί.

Πόσον θησαυρὸν λέξεων καὶ φράσεων ἡδύνατό τις νὰ συλλέξη ἔρευνῶν καὶ τοῦτο τὸ τμήμα τοῦ δημῶδους γλωσσολογικοῦ ἀρχαιοφυλακίου, καὶ πόσον ἤθελε φανῆ ἄξια θαυμασμοῦ ἢ ἀκατανόητος διαφύλαξις τῆς πατρικῆς περιουσίας!

Ἐντὸς τοῦ εὐτελοῦς καὶ πενιχροῦ μονοξύλου τοῦ ἕλληνος ἀλιέως ἠθέλεν εὐρεθῆ ὁ πεζόβολος, ὁ γρίπος καὶ τὸ πεξογρίπι, ἡ ψάθα, τὰ καλαμωτά, τὸ καμάκι, ἡ πρυνά (πυρά), ὁ ὄλκός ἢ βολκός, ἡ πόχα, ὁ δόλος, ἡ τονιά, τὰ φελούρια, ἡ συρτή. Καθὼς ἠθέλεν εὐρεθῆ ἀθικτος καὶ ἀβλαβῆς ἐν τοῖς κόλποις τοῦ ἀλιευτικοῦ κοφίνου ὁ χᾶνος, ἡ πέρκα, ἡ χελοῦδα, ἡ δρᾶκαινα, ἡ σμέρνα, ὁ ὄλφος, ὁ σαργός, τὸ μελανοῦρι, ὁ πιννοτήρας, ἡ μαρίδα, ὁ ὄρκυνας, ὁ κέφαλος, ὁ ἀχινιὸς ἢ ἀχινός, τὸ μύδι ὁ προσφορίτης, ὁ κοχλίσ, ἡ ῥιχτιά, τὸ μηλοκόπι, ὁ σπᾶρος, τὸ λαυράκι, ἡ ῥίνα, τὸ σαλάχι (οὔτινος τὸ κέντρον ἐπιζήτητον εἰς παρακέντησιν τοῦ φλέγμονος, ἐξ οὗ προσβάλλονται τὰ κτήνη), ἡ μουδιάστρα, ὁ σκυῖλος, ἡ μαινίδα, ἡ φώκα, ἡ αἰθερίνα, ὁ δάχτυλος, ἡ σουληῖνα, τὸ σταυρίδι, ὁ κολιός, ὁ λεθρίνος, ὁ μούρμουρας, ὁ ἀποτρόπαιος πόρφυρας καὶ πλῆθος ἄλλων λίαν περιέργων εἴτε ἔνεκα τῶν διαλεκτικῶν παραμορφώσεων, ἃς ὑπέστησαν, εἴτε ἔνεκεν τῆς ἐντελοῦς αὐτῶν διατηρήσεως.

Ἐν γένει παρατήρησα ὅτι αἱ τάξεις, αἵτινες δὲν διεφθάρησαν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ξένους ἐπιμιξίας, ἀλλ' ἔνεκεν τοῦ βίου, ὃν διῆγον, ἔμειναν κεχωρισμένοι, διέσωσαν τὸν ἀρχαῖον πλοῦτον. Τοιαῦται λόγίζονται κυρίως αἱ τάξεις τῶν ποιμένων, τῶν ἀλιέων, τῶν γεωργῶν, τῶν πολεμιστῶν. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖσε νὰ προσδράμη τις καὶ νὰ σταχυολογήσῃ πρὶν ἢ ἡ πλημμύρα τοῦ νέου πολιτισμοῦ εἰσβάλλῃ μέχρι τῶν

κρυψώνων ἐκείνων καὶ παρασύρη καὶ πνίξη πᾶν ὅτι ἀνελπίστως καὶ θαυμασίως διεσώθη.

«Ξεραῖς παλαμονίδαις...» σ. 211.

Παλαμονίδα εἶδος σκληρᾶς ἀκάνθης. Ὀνονις τῶν ἀρχαίων.
Ononis spinosa.

«Χαρούμενο σὶ ἀρπάγια του τὸν ἔχει τὸ σφαλάγγι» σ. 211.

Σφαλάγγι. Τὸ φαλάγγιον τῶν ἀρχαίων.

«Τὰ σερπετὰ μαυλίζει» σ. 211.

Τὸ μαυλίζω δὲν λαμβάνεται ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς φαύλης σημασίας, ἣν εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Κυρίως σημαίνει: κραῶω δι' ἰδιαιτέρου τινὸς φθόγγου τὰ κατοικίδια πτηνὰ ἢ κτήνη. Τοιοῦτοτρόπως μαυλίζει τις ἢ μαυλᾷ τὰς ὄρνιθας, τὸν αἴλουρον, τὸν κύνα. Μαυλίζει τις καὶ τὸν γονὸν τῶν μελισσῶν, ὅπως τὸν ἐφελκύσῃ ἐντὸς τοῦ κοσκίνου, τοῦ παρασκευασθέντος πρότερον διὰ τοῦ μελισσοχόρτου. Ἐκαστον μαύλισμα τελεῖται δι' ἰδιαιτέρας φωνῆς. Μεταξὺ τῶν πολλῶν λίαν περιεργον ἐθεώρησα τὸ εἰς πρόσκλησιν τῶν ὀρνίθων ἀπειράκις ἐπαναλαμβανόμενον μονοσύλλαβον γύψ... γύψ... γύψ, ὡσανεὶ ἐπρόκειτο διὰ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ ὀνόματος ἐπιφόβου ὀρνέου νὰ βιάσῃ τις τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν. Περιεργότερον δὲ τῶν ποιμένων, ὅταν, προπορευόμενοι τοῦ ποιμνίου, ἀδιαλείπτως καὶ βραδέως ἀναβοῶσιν ὄβς, ὄβς, ὄβς. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅταν τοὺς ἀκούῃ τις πιστεύει ὅτι ψιττακίζουσι τὸ ἀρχαῖον οἷς, ὅθεν πασιφανῶς καὶ τὸ τῶν Λατίνων ovīs.

νεύων τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν τῆς ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως, ἀναδειχθεὶς ἄξιος ἀπόγονος τοῦ περιλαλήτου Χρηστοῦ καὶ υἱὸς ἐφάμιλλος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Θεοδώρου.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπαιτοῦσι λίαν διεξοδικὴν ἀφήγησιν, ὑπερβαίνουσιν τὰ στενὰ ὄρια βραχείας σημειώσεως, ἀναγκάζομαι καὶ ἄκων νὰ περιστείλω τὸν λόγον εἰς μόνα τὰ πρὸς τὸν ἐν τῷ κειμένῳ μνημονευόμενον Χρηστον ἀναφερόμενα.

ΣΑΜΟΥΗΛ. Ὁ γνωστὸς πολέμαρχος, ὁ θεόπνευστος προφήτης, ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς πυρὶκαυστος γενόμενος, ὁ διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ ἀποθανάτισας τὸ Κοῦγγι, ἔρχεται τελευταῖος ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τοῦ Διακοῦ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν πέντε συνεταίρων αὐτοῦ καὶ τῆς χορείας τῶν νηπίων, ἅτινα καθηγίασαν διὰ τοῦ ἀθόφου αἵματός των τὸν βράχον τοῦ Ζαλόγγου, ὅτε αἱ μητέρες αὐτῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπικειμένης καταισχύνης πρῶτον μὲν ἐξεσφενδόνισαν αὐτὰ κατὰ τοῦ κρημοῦ, ὕστερον δὲ τὰ παρηκολούθησαν πίπτουσαι μία μετὰ τὴν ἄλλην εἰς τὰ βάθη τοῦ βαράθρου (ὄρα Μ νη μόσυνα).

«*Λαθύρια, Βρακανίδαίς*» σ. 216.

Λαθύρια, ὄσπρια ἐκ τῶν εὐτελεστέρων. Βρακανίδα, ἀγριολάχανον περιφρονούμενον ὡς καὶ ἡ βρούβα.

«*Κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη!*» σ. 217.

Παρηκολούθησα πιστῶς τὰς ἀκριβεστέρας πληροφορίας περιγραφῶν τὸ μαρτύριον τοῦ ἀειμνήστου ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου.

ἌΣΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

« *Μὲ χίλια μύρια βότανα* » σ. 220.

Βότανα, χόρτα κατέχοντα ἰαματικὰς ιδιότητας, ὅθεν καὶ τὸ δημῶδες:

Τὰ βότανα τῆς γῆς γιαιτρύουνε τὰ πάθη.

« *Τὴν ἄγρια τὴν ἀψάδα* » σ. 220.

Ἄψάδα, κυρίως ἐπὶ δριμέων ὑγρῶν, μεταφορικῶς δὲ σημαίνει θυμόν. Ἄψύς, θυμοειδής. Συνηθέστατον ἐπὶ ἵππων.

« *Τὸ διάνεμα γοργὰ γοργά* ». σ. 220.

Διάνεμα, σκιὰ φεύγουσα ταχέως, ἀστραπηδόν.

« *Ἀναλαμπαῖς καὶ δόξαις* » σ. 221.

Ἀναλαμπή, ἡ ἐκ μεγάλης πυρκαϊᾶς προκύπτουσα λάμψις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ θερμότης τῆς φλογός.

« *Ἀνέλπιστο λιοβόρι* » σ. 221.

Λιοβόρι, βορειοανατολικὸς ἄνεμος πνιγηρὸς καὶ καυστικός.

«Καὶ χίλια τ' ἀντιῤῥίμματα . . .» σ. 221.

Ἀντιῤῥίμματα, οἱ περὶ τὴν ῥίζαν δένδρου τινὸς φυόμενοι βλαστοί.

«Σὰ στὸ κυβέρτι ἢ μέλισσαις πρὶν ὁ γονὸς κινήσῃ» σ. 221.

Κυβέρτι τὸ κύβεθρον, ἢ κυψέλη.

Γονὸς ἢ νέα γενεὰ τῶν μελισσῶν, ἢ κατὰ τὸ ἔαρ ἀπολείπουσα τὸν γενέθλιον οἶκον καὶ μεταναστεύουσα ἀλλαχόσε.

Ὅστις παρατήρησεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πολύτιμα ταῦτα ἔντομα δὲν παρέλειπε βεβαίως νὰ σημειώσῃ τὸν ἀπερίγραφτον βόμβον, ὅστις ἐπικρατεῖ ἐντὸς τῆς κυψέλης ὀλίγην ὥραν πρὶν ἢ ἐξέλθῃ ὁ γονός. Ἦθελεν εἶπη τις, ὅτι αἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες θρηνοῦσι συνάμα καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τῶν τέκνων.

Ὁ γονός, ἐξερχόμενος πρῶτην φορὰν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, πλανᾶται πρὸς ὀλίγον ἔνθεν ἀκεῖθεν καὶ προσκολλᾶται μετὰ ταῦτα ἐπὶ τινος ἀποτόμου πέτρας, ἢ κάθηται ἐπὶ κλαδίσκου τινὸς δένδρου. Ἄν δὲ ἀμελήσῃ τις νὰ τὸν παραλάβῃ καὶ τοποθετήσῃ ἐντὸς κυψέλης, ἀπέρχεται προπορευομένης τῆς Ἀνάσσης. Τὴν ἀποχώρησιν ταύτην, ὡς καὶ τὴν πρῶτην ἔξοδον τοῦ γονοῦ ἐκ τῆς κυψέλης, ἤκουσα νὰ χαρακτηρίζωσιν οἱ ἡμέτεροι χωρικοὶ διὰ τῶν λέξεων· Ἐκίνησεν ὁ λαός. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν ἐδυνήθην νὰ μὴ ἐνθυμηθῶ τὴν διαβόητον ὁμηρικὴν παρομοίωσιν, ἔνθα τὸ «ἔθνεα πολλὰ μελισσῶν» ἀντιστοιχεῖ πληρέστατα πρὸς τὸ λαός.

«Καὶ τῶκοβαν τὸ αἶμα» σ. 222,

Φράσις, ἐμφαίνουσα τὴν νευρικὴν κατάπτωσιν, ἣτις προφέρεται ἔνεκα φόβου αἰφνιδίου. Πιστεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων τὸ αἷμα ἀποσυντίθεται. Τὸ αὐτὸ ῥῆμα ἐν χρήσει ἐπὶ γάλακτος ἀποσυντεθειμένου· Ἔκοψε τὸ γάλα.

« Βλέπει πᾶσπρογαλιάζει » σ. 222.

Ἄσπρογαλιάζει καὶ ἄσπρογάλιασμα, τὸ ὑπόλευκον χροῶμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἡμέρας.

« Τὸ φτερωτό σου μάτι » σ. 222.

Ὄφθαλμός, περικυκλούμενος ὑπὸ μακρῶν καὶ πυκνῶν βλεφαρίδων ἢ ἐπισκιαζόμενος ὑπὸ δασειῶν ὄφρυων, ἐθεωρεῖτο ὡς τεκμήριον ἀνδρείας ψυχῆς καί, συνδυναζόμενον μετ' ἄλλων τινῶν προσόντων, καθωδήγει εἰς εὐστοχὸν ἐκλογὴν τῶν παλληκαρίων.

« Κι' ὅπου ἀπαντήση ριζιμιὸ κι' ὅπου εὖρη χαραμάδα
γενειάζει ἐκεῖ βαθειὰ βαθειά, κ' ὑφαίνει τὸν πλοκὸ του,
ἀδιάβατη γεροβολιά, πυκνὴ κ' αἰώνια φράχτη,
γὰ κείνους, ποῦ συνείθισαν . . . νὰ παρασυνορίζουν » σ. 223.

Ῥιζιμιό, πέτρα ἐξῶδιζομένη, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πέτρα πλεούμενη.

Χαραμάδα, τὰ σχίσματα ἐν γένει.

Γενειάζει ἐπὶ φυτῶν, ὅταν βάλῃσι τὰς πρώτας οἶονει τριχοειδεῖς ῥίζας. Ἐπὶ κισσοῦ, ὅταν προσκολλᾶται διὰ τῶν ἐλαστικωτάτων νεύρων, ἅτινα ἀναφύονται ἐκ τῶν ἀπείρων αὐτοῦ γονάτων.

Πλοκός, σύμπλεγμα ἐκ κλάδων πρὸς ἀνακοπὴν τῶν ὑδάτων. Ἡ ἐργασία αὕτη δηλοῦται διὰ τοῦ ὑφαίνω.

Γεροβολιά. Κλεῖσμα, φραγμός κυκλοειδῆς διὰ καλαμῶν κατασκευαζόμενος, δι' οὗ πολιορκοῦνται οἱ ἰχθύες ἔνθα ἐνδιαιωῦνται. Μεταφορικῶς πᾶν περίκλεισμα ἀσφαλές, ἀνυπέροβλητον

«*Μᾶς ἄρπαξε τὸ σύφλογο*» σ. 224.

Σύφλογο, ἡ δίνη ἢ προερχομένη ἐκ τῆς συναντήσεως φλογῶν πρῶην κεχωρισμένων. Συνήθης κατάρα· Νὰ σὲ πάρη τὸ σύφλογο! Μ' ἐπῆρε τὸ σύφλογο!

«*Μᾶς δέρον' ἢ ἀνεμοῤῥιπή*» σ. 224.

Ἄνεμοῤῥιπή, ὄρμη ἀνέμου παρασύροντος πᾶν τὸ προστυχόν, καὶ τοῦτο πρὸς δῆλωσιν καταστροφῆς· Μᾶς ἐπῆρε ἢ ἀνεμοῤῥιπή.

«*Ὅταν μέσα στὰ Γιάννινα, Θανάση, ὁ Οἰκονόμος
μὲ χιόνια, μὲ τρισκότειδο, στὸ σπῆτι τοῦ Κροκίδα
κλεφτὰ σᾶς ἐσυμάζονε*» σ. 224.

Ἄποφασισθείσης ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τῆς καταστροφῆς τοῦ πασᾶ Ἀλῆ οἱ ἔφοροι τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀπέστειλαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰωάννινα τὸν Χριστόδουλον Οἰκονόμου ἵνα κατηχήσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μάνθον, τὸν ἐξ ἀποῤῥήτων τοῦ Βεζύρου, μεγάλην χαίροντα ἐν Ἠλείῳ ἐπιῤῥοήν καὶ ὑπόληψιν, τὸν Ἀλέξην Νοῦτσον, τὸν Ἴσκον, τὸν Στράτον, τοὺς Φαρμάκιδες καὶ ἄλλους τοιοῦτους. Ὁ δὲ Ἀσημάκης Κροκίδας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρέσχε τὴν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Τεπελενλῆ οἰκίαν του, ἣτις, καθὰ διαβεβαιοῖ καὶ ὁ Φιλήμων, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις ὁμοίαζε πρὸς ἄλλον μυστηριώδη καὶ τρομερὸν στρατῶνα, ὅπου κατὰ πᾶσαν νύκτα συνήρχοντο καὶ συνεσκέπτοντο μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν Φιλικῶν

Χριστοδούλου Οἰκονόμου, γαμβροῦ τοῦ Κροκίδα, Ἰωαννῖται, Ζαγο-
ρίσιοι, Ἀκαρνᾶνες, Σουλιῶται.

«Μὲ τὸν Ἀλέξη Νοῦτσο,
ὁποῦ τὸν εἶχε σὺν παιδί, βλέπω τὸ Γνώργη Κίτσο . . .
Ἐπρεξα στὴ Βασιλική» σ. 225.

Ὁ Ἀλέξης Νοῦτσος ἐνέμετο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ πολὺν
χρόνον τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἀλῆ, ὅστις καὶ ἀπεκάλει αὐτὸν παιδί του.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Κίτσος Κονταξῆς, ἐκ τῶν προϋχόντων τῆς κωμο-
πόλεως Πλεσσοβίτσας, ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τῆς ἐν τοῖς Ἀληπασικοῖς
χρονικοῖς τοσοῦτον σπουδαίαν κατεχούσης θέσιν διαβοήτου ἐπὶ καλ-
λονῆ καὶ συνέσει Βασιλικῆς. Ὡς ἐκ τῶν γενεθλίων καὶ τῆς δεδοκι-
μασμένης αὐτοῦ ἀνδρείας ἀπελάμβανεν οὗτος γενικῆς ὑπολήψεως παρὰ
τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ ὑποπτος γενόμενος σκληρῶς κατε-
διώχθη ὑπὸ τοῦ αἰμοχαροῦς Βεζύρου.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις Μαρίνα τις, ἐκ τῆς αὐτῆς κωμοπόλεως
ὀρμωμένη, ἀντὶ μικρᾶς εὐεργεσίας ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν ἐντο-
λὴν νὰ κλέψῃ καὶ τῷ παραδώσῃ τὴν ἑπταετῆ κόρην τοῦ Κίτσου, καὶ
τὸ μιὰρὸν γύναιον, προσοικειωθὲν τῇ συζύγῳ τοῦ Κονταξῆ, μυρία
ἤρξατο νὰ τεκταίνηται πρὸς πραγματοποιίησιν τοῦ βδελυροῦ σχεδίου.

Ἀποθανόντος δέ τινος τῶν ἐν Φιλιάταις βέηδων, ὁ Κίτσος με-
τέβη μετὰ τῆς συνεύνου Ἀναστασίας ὅπως συλλυπηθῆ τὴν χήραν
τοῦ ἀπελθόντος φίλου, καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἡ Μαρίνα, πα-
ραλαβοῦσα δι' ἀπάτης εἰς τὴν ἑαυτῆς οἰκίαν τὴν Βασιλικήν, ἔσπευσε
νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Σατραπῆν, ὅστις, ἀποστείλας ἀμέσως εἰς ὄρισθὲν
τι μέρος ἵππους ταχυδρομικοὺς καὶ ἔνοπλον συνοδίαν, ἀπήγαγε τὸ
κόράσιον.

Ἐπανελθὼν ὁ Κίτσος καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν κατοίκων,

ἐν ὅπλοις διατελούντων καὶ ὑπισχνουμένων ἐκδίκησιν, τὰ περὶ ἀπαγωγῆς τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ θυγατρὸς, περιῆλθεν εἰς τοιαύτην ἀδημονίαν, ὥστε σχεδὸν παρεφρόνησεν. Καὶ τὴν μὲν περιουσίαν κατηνάλωσεν ἀφειδῶς διανείμας αὐτὴν πρὸς πάντας ὅσοι ἐκμεταλλεῖσθαι τὴν πατρικὴν στοργὴν ἐπηγγέλλοντο αὐτῷ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ τέκνου, αὐτὸς δὲ καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς λύπης ὥρυξε τάφον ἐν τῷ ὑπογίῳ τῆς οἰκίας, ἀπέβαλε τὸν ὄπλισμόν, ἐξώσθη σχοινίον καὶ ἐν νηστείαις καὶ στερήσει διανυκτερεύων ἐπεκαλεῖτο τὴν Θεομήτορα ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τῆς Βασιλικῆς.

Ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν τούτων καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους προσβληθεὶς ὑπὸ στηθικοῦ νοσήματος, ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγον χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ ἀσπασθῆ τὴν θυγατέρα. Καίτοι προσκληθεὶς πολλάκις ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, οὐδέποτε ἔστρεψε νὰ συναντηθῆ μετὰ ἀσπόνδου ἐχθροῦ, τοῦ παραιτίου τῆς καταστροφῆς του. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου ἐνδῶσας εἰς τὰς προτροπὰς τῶν συγγενῶν καὶ ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν θυγατέρα φίλτρου, μετέβη εἰς Ἰωάννινα καὶ παρεστάθη ἐνώπιον τοῦ αἰμοχαροῦς Σατράπου. Ὁ Βεζήρης, ἀφ' οὗ φιλοφρόνως τὸν ὑπέδεχθη, διανοούμενος βεβαίως τίνι τρόπῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παραμονῇ τοῦ θανάτου ἐδύνατο νὰ καταστήσῃ σκληροτέραν τὴν ἀγωνίαν, ἠρώτησεν αὐτὸν ποίαν τινα χάριν ἤθελε νὰ τῷ ἀπονεύμῃ πρὸς παραμυθίαν τῶν παθημάτων. Ὁ δὲ Κίσιος, δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς ψευδοῦς ταύτης εὐνοίας, συντετριμμένος τὴν καρδίαν ἔπεσε κατὰ γῆς γονυπετῆς καὶ ἀνεβόησε δακρῦων «Τὰ μάτια μου! Τὸ φῶς μου! Τὸ παιδί μου». Τότε ἐμβλέψας ὁ Ἀλῆς μειδιῶν πρὸς τὸν γέροντα τῷ ἠρνήθη ἀποτόμως καὶ μόνον τῷ ἐπέτρεψε νὰ ἴδῃ μακρόθεν, ἂν ἤθελε, τὸ περιπόθητον τέκνον.

Εἶναι ἀναντιρῶντος ὅτι ὁ Ἀλῆς, ὁ ἀνήμερος ἐκεῖνος λύκος, ἠγάπησε τὴν Βασιλικὴν μόλις παραδοθεῖσαν εἰς χεῖράς του, εἴτε διότι προησθάνετο ποῖον εὐδῶδέστατον ἄνθος ἔμελλε νὰ ἐμφανισθῆ ἐκ τοῦ ἀλύκος ἐκεῖνου, εἴτε διότι ἀπ' ἀρχῆς τὸν κατεγοήτευσεν ἡ ἔμφυτος

ἀφέλεια τῆς ἐπταετοῦς παρθένου. Διὸ καὶ ἐπειρᾶτο παντὶ σθένει νὰ ὑπερνικήσῃ διὰ τῶν περιθάλψεων τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμείλικτον ἀντιπάθειαν τοῦ κορασίου.

Ἡμέραν τινὰ ἢ Βασιλικήν, ἐπισκεπτομένη τὰς κρύπτας τῶν σεραγίων, εὔρεν ἕν τι γωνίᾳ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος καὶ λαβὼν αὐτὴν ἔδραμε καὶ προσπεσοῦσα τῷ Ἀλῆ ἔξητήσατο τὴν χάριν ἵνα ἐν τῷ ἰδίῳ θαλάμῳ καταθέσῃ τὸ παρήγορον εὔρημα. Ὁ Βεζήρης, ἐπαινέσας τὸν θρησκευτικὸν αὐτῆς ζῆλον, ἔστεργε προθύμως καὶ οὕτω χάριν τῆς Βασιλικῆς ἐν αὐτῇ τῇ φωλεᾷ τοῦ θηρίου κατηρίσθη πολῦ τιμον προσευκτήριον, ὅπου πολλάκις καὶ τὸ ἀνθρωπόμορφον ἐκεῖνο τέρας ἐν ταῖς μεγάλαις αὐτοῦ δυσχεραῖαις προσήρχετο ἱκετεῦον.

Δεκαπενταετῇ ἤδη ἐνυμφεύθη αὐτὴν ὁ Ἀλῆς κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν θρησκευμα καὶ ἔκτοτε τὴν ἠγάπησε μανιωδῶς καίτοι γέρον. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰς τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν αὐτῆς ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ τυράννου πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἢ σωτηρία πολλῶν.

Ἄλλ' ὅσον ὁ Βεζήρης ἠγάπα τὴν Βασιλικήν, τόσον ἐμίσει τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Γεώργιον Κίτσον, τὸν ὄντως μεγαλοπρεπῆ καὶ ὡραϊότατον ὄπλαρχηγὸν τῆς Πλεσσοβίτσας, τὸν διὰ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ ἀπαθανάτισαντα μετὰ ταῦτα τὴν αἱματόφυρτον τοῦ Μεσολογγίου Λουνέταν. Μὴ ἀνεχόμενος ὁ ζηλότυπος Σατραπῆς τὴν ὑπεροχὴν, ἦν ἀπήλαυεν ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Ἰωαννίνων ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ τὸν δολοφονήσῃ, καὶ πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μελετωμένου κακουργήματος προπαρασκευάσας διὰ κωνείου φύλλα νικοτιανῆς· ἀλλ' ἀπέτυχεν, εἰδοποιηθέντος τοῦ Κίτσου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττου. Ὑστερον προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς μέγα τι κληρονομίαν καὶ διέταξε δύο ἐκ τῶν πιστῶν δημίων νὰ πυροβολήσωσι κατ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἀποπειρᾷ ἐπληρώθη βαρέως ὁ Κίτσος καὶ ἤθελεν ἴσως ἀποθάνῃ νοσηλεύμενος ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοῦ Ἀλῆ, ἂν ἢ Βασιλικὴ ἐπὶ τῷ ἀπαισίῳ ἀκούσματι δὲν ἀπῆτει τὴν ἰασίν του καὶ ἂν δὲν κατετρόμαζεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι ἤθελεν, αὐτοχειρια-

ζυμένη, συναποθάνη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐντρομος ὁ Ἀλῆς οὐ μόνον ἐφρόντισε νὰ ἀναθήσῃ τὴν σωτηρίαν, τοῦ τραυματίου εἰς τὸν ἱκανώτερον τῶν χειρουργῶν του, ἀλλὰ καὶ αὐτοπροσώπως ἐπετήρει τὴν θεραπείαν πρὸς ἐξίλασμον τῆς προσφιλοῦς συζύγου.

Οὕτω διῆλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου του τυμβογέρον ἤδη ὁ Ἀλῆς· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐπιζησάντων προκύπτει ὅτι ἀπέναντι τῆς φοβεραῆς μεταβολῆς τῆς τύχης, τῆς προδοσίας τῶν τέκνων του, τῆς λιποταξίας τῶν διασημοτέρων ὄπλαρχηγῶν του, τῆς ἐπικειμένης τιμωρίας τῶν κακουργημάτων του, ὅταν κατέκλινε τὸ πολὺν καὶ θυελλῶδες μέτωπον ἐπὶ τῶν ἀβρῶν γονάτων τῆς Βασιλικῆς, ἐκ μιᾶς ἔλησμόνει τὰ πάντα καὶ παρεδίδετο εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕπνου, ὡς ἂν ἐπίστευεν ἀδύνατον τὴν καταστροφὴν ἐν τοῖς κόλποις τοιοῦτου παραδείσου.

Ὑστερον δὲ ὅτε ἀπεκλείσθη ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἔβλεπε προσεγγίζοντα τὸν ἀναπόφευκτον ὄλεθρον, ἐν ᾧ τὴν ἀκαταδάμαστον αὐτοῦ ψυχὴν δὲν κατέβαλεν ὁ φόβος τοῦ θανάτου, τὴν κατεσπάραττεν ἢ ἰδέα ὅτι ἡ Βασιλικὴ ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του. Ὅθεν ἐν τῇ ἀπογνώσει αὐτοῦ, προσκαλέσας τὸν Ἀθανάσιον Βάγιαν, ἐνετείλατο νὰ φονεύσῃ τὴν γυναῖκα, ἐάν ποτε ὡς ἐκ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου ἤθελεν ἰδῆ αὐτὸν ζωογηθέντα ἢ πεσόντα ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν πολεμίων.

Ὅτε λοιπὸν ὁ Ἀλῆς θανασίμως πλήγεις ἀπῆτησε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς, ἐξελθὼν ὁ Βάγιας τοῦ δωμάτιου, ἐνθα ἐν τῷ ἰδίῳ αἶματι ἐκυλίετο ἤδη ὁ ἀγωνιῶν λέων, ἐπυροβόλησεν ἀσκόπως καὶ ἐπανακάμψας ἀνήγγειλε πρὸς τὸν θνήσκοντα τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ τελευταίου πόθου του. Τότε ἐπὶ τῶν ὠχρῶν χειλέων του ἐπήνθισεν ἔσχατον μειδίαμα καὶ χαίρουσα ἐξεδήμησεν ἡ ἀγρία αὐτοῦ ψυχὴ.

Ἡ Βασιλικὴ, αἰχμαλωτισθεῖσα, ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Σίμου βέη, καὶ ἐκεῖθεν ἐξωρίσθη εἰς Προῦσαν. Κατὰ δὲ τὸ 1830 ἐλευθερωθεῖσα ἦλθεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ

κατώκησεν ἐν τῇ κωμοπόλει Κατοχῆ, ὀπόθεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ, καταβληθεῖσα ὑπὸ τῆς λύπης καὶ ἀσθενήσασα βαρέως, μετέστη ἐπὶ θεραπείᾳ εἰς Αἰτωλικόν, ἔνθα καὶ κατέλυσε τὸν βίον ἐν ἔτει 1835.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς βιογραφίας ταύτης γίνεται δῆλον ὅτι διὰ τῆς προστασίας τῆς Βασιλικῆς πολλοὶ πολλάκις ἐσώθησαν τῶν κινδυνουόντων Χριστιανῶν, οὐχὶ παραλόγως ἀποδίδεται εἰς αὐτὴν ἐν τῷ ποιήματι ἡ σωτηρία τῶν Φιλικῶν, ὧν οἱ ἀγῶνες καὶ ὁ σκισπὸς ἀναντιῶδῶς δὲν ἐλάνθανον τὴν δευδέρκειαν τοῦ Ἀλῆ.

« Μᾶς τοῦπε καὶ ὁ Κύρ Μάνθος » σ. 225.

Ἐπῆρξε καιρὸς, καθ' ὃν τοιαύτη ἦτο ἡ ὑπόληψις, ἣν ἔχαιρον ἐν Ἠπειρῷ ὁ γνωστὸς οὗτος ἐπὶ συνέσει γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὥστε παροιμιώδης κατήντησεν ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων του. Τοῦπε ὁ κύρ Μάνθος ἐταυτίζετο πρὸς τὸ Αὐτὸς ἔφα. Ὁ Μάνθος καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεκλείσθη ὁ Ἀλῆς συνελήφθη ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν καὶ ἐκαρτομήθη ἐν Μετσόβῳ.

« Καὶ τ' ἄλλα, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη

νά τὰ κρατήσετε ὅλα σεῖς, χῶμα, κλαρὶ καὶ πέτρα » σ. 226.

Τὸ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη καὶ τὸ χῶμα, κλαρὶ καὶ πέτρα ἦσαν ῥῆτραι, δι' ὧν συνήθως ἐν τοῖς παλαιοῖς συμβολαίοις παρεχωρεῖτο ἡ ἀπόλυτος κατοχὴ κτήματός τινος.

« Διάκε, νερὸ κι' ἀλάτι » σ. 226.

Νερὸ κι' ἀλάτι, φράσις δημώδης, δι' ἧς ἐμφαίνεται ἡ ἐπανάληψις φιλίας διακοπείσης ἔνεκεν σοβαροῦ τινος λόγου.

«Τὸ κρῖμα σὸ λαιμό σου» σ. 227.

Ἄλλο δημῶδες λόγιον, δι' οὗ ἀνατίθεται εὐθύνη εἰς τὸν μὴ στέργοντα νὰ παραδεχθῆ σπουδαίαν τινὰ πρότασιν. Ταυτόσημον τῷ νίβομαι, κ' ἀπονίβομαι. Ἐξω ἀπὸ τὸ κρῖμα νᾶμαι. Καὶ τὰ παραπλήσια.

«Φέρε το . . . πίθωσε το» σ. 228.

Πίθωσε εἶναι τὸ ἐπίθεσον. Ἡ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀβρότητος τοποθέτησις πράγματός τινος.

«Ἦρθε σὸ χτένι ὁ κόμπος» σ. 229.

Δηλοῖ, ἔφθασεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἡ βία θέλει λύση τὸ ζήτημα.

«Τι λὲς ἐσύ, Χαλήλμπεη;» σ. 229.

Ὁ μοχθηρὸς οὗτος ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἀγάδων ὑπῆρξεν ἡ ἀληθής, ἴσως δὲ καὶ ἡ μόνη αἰτία τῆς καταδίκης τοῦ Διάκου. Παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν Κιοσὲ Μεχμὲτ πασᾶν προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ μετὰ δακρύων ἐξητήσατο παραδειγματικὸν θάνατον πρὸς τιμωρίαν ἀνδρὸς θεωρουμένου τότε κινδυνωδεστάτου.

«Σ' ἔνα ῥογὸ καὶ κάψε τους» σ. 229.

Ῥογός, τὸ ἐκ σανίδων διαμέρισμα ἐντὸς τῶν ἀποθηκῶν, ὅπου ἀποταμιεύεται ὁ σῖτος, καὶ αὐτὸς ὁ σωρὸς τοῦ σίτου.

« *Νᾶ κλαῖτε τὸ μερμήγκι,
π' ὅταν ἦ μοῖρα τ' ὀργιστῆ, μὲ ψεύτικα φτερούγια
βγαίνει σὸν κόσμον καὶ πετᾷ* σ. 229.

Δημιώδης παροιμία, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως τῆς περιέργου παραμορφώσεως, ἣν πάσχει ὁ μύρμηξ, ὅταν ἀναφύονται τὰ πτερὰ ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ καὶ μεταβάλληται εἰς πτηνόν.

« *Εδῶμαι καὶ σ' ἀκούω* » σ. 230.

Τὸ καὶ σ' ἀκούω ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν ἔχει ἀπειλητικὴν καὶ περιφρονητικὴν ἔννοιαν. Ἐν τῇ λακωνικῇ ἐκείνῃ φράσει περιέχεται πᾶσα ἡ ἀηδία καὶ ἀγανάκτησις, ἣν διήγειρεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Διάκου ἡ θρασύτης τῶν Ὀθωμανῶν.

« *Ἔχομε σάρκα κάκοψη* » σ. 230.

Κάκοψος, περὶ ὀσπρίων σκληρῶν, ἀντίθετον τοῦ κάλοψος. Τραχὺς, ἀντέχων εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυρός.

ἌΣΜΑ ΕΚΤΟΝ

« *Προσάναμμα, ἀποκλάδι* » σ. 231.

Προσάναμμα, ξηροὶ λεπτότατοι κλαδίσκοι, δι' ὧν ἀνάπτει τις φλόγα.

Ἄποκλάδια, κυρίως αἱ ἐκ τῶν ἀμπέλων κλαδευόμεναι ῥάβδοι καὶ χρησιμεύουσαι εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

«Χλωροκομμένο φρύγανο» σ. 231.

Φρύγανον, φύλλα, κλαδίσχοι, σχίζαι, ὅταν ἀναμειγμένα παραδίδονται εἰς τὸ πῦρ.

«Ἐπέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του
φτωγή, κακογεράματη, κ' ἡ δύστυχή του ἡ μάνα
μὴν ἔρθῃ ὥρα γιὰ ψωμί τὸ χέρι της ν' ἀπλώσῃ» σ. 231.

Ἡ μήτηρ τοῦ Διάκου πρὸ ὀλίγων μόνον ἔτῶν ἐτελεύτησεν. Καθ' ἣν δὲ ἔλαβον διαβεβαίωσιν, ὁ ἠρωϊσμός τοῦ υἱοῦ της ἀντημέμφθη διὰ ἰσοβίου δωδεκαδράχμου συντάξεως!!!

«Τοῦ Χάρου παραβλάσταρο, τοῦ τάφου σηματοῦρι σ. 233.

Παραβλάσταρο, ταυτόσημον τῷ ἀντιῤῥίμματι, παραφύας.

Σηματοῦρι, ἐν γένει πᾶν τὸ τιθέμενον καὶ μακρόθεν διακρινόμενον πρὸς διάγνωσιν ἐπικινδύνου τινὸς μέρους. Κυρίως δὲ τὰ βυτία, δι' ὧν σημειοῦνται αἱ ὑφαλοὶ χάριν τῶν διαπλεόντων τὰς θάλασσας.

«Διχαλωτοὶ δυὸ ψήστεις» σ. 233.

Διχάλα, ξύλον αὐτοφυῶς σχιζόμενον εἰς δύο διεστῶτα μέρη.
Ψήστις, σιδηροῦν ἢ ξύλινον ἐργαλεῖον ὑπερεῖδον τὸν ὄβελόν.

« Δεμένος στὸ δρομάρι » σ. 233.

Δρομάρι, πᾶν ἐπίμηκες ξύλον ἐν εἴδει λεπτῆς δοκοῦ.

« Καὶ τᾶφρουγεν ἡ πύρη » σ. 233.

Ἡ ἐκ τοῦ πλησίον λίαν ἐπαισθητὴ θερμότης καλεῖται πύρη, ἡ δὲ ὑπερβάλλουσα τῆς φλογὸς λάμψις ἀναλαμπή.

« Φωτοκαμμένα ρεύουνε » σ. 234.

Ῥεύω, ἐπὶ φύλλων, ἀνθέων ἢ τρυφερῶν καρπῶν, ὅταν ἐκ τινος ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιρροῆς αἰφνιδίως καταπίπτωσιν. Λέγεται δὲ μεταφορικῶς καὶ περὶ ἀνθρώπων, ὑπὸ χρονίας καὶ μακρᾶς νόσου τηκομένων.

« Χτύπα, κέντα » σ. 234.

Παραλαμβάνονται εἰς τὸν λόγον εἰς δήλωσιν ἐπιμόνου καὶ ἐπιτεινομένης ἐνεργείας. Τοιαῦτα καὶ τά· Δῶσε, δῶσε. Χτύπα, βάρει καὶ τὰ παραπλήσια.